

UNIVERZITA PARDUBICE
Fakulta filozofická
Katedra věd o výchově
Doplňující pedagogické studium

Využití aktivizačních metod na 2. stupni ZŠ pro předmět dějepis

Mgr. Kateřina Suchá

Závěrečná práce

2020

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 6. 4. 2020

.....

Mgr. Kateřina Suchá

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala panu prof. PhDR. Rýdlovi, CSc nejen za jeho vedení, ale i za podporu, ochotu a cenné rady.

Anotace

Práce je zaměřená na metody výuky na druhém stupni základní školy. Jednotlivé metody stručně definuje, ale největší prostor je věnován aktivizačním metodám výuky.

Aktivizační metody se v předmětu dějepis stávají nepostradatelnými, diktování látky formou rok – událost u dnešních žáků neobstojí. Je tedy na učiteli hledat cesty, jak vést vyučovací hodinu efektivněji a záživněji. V tomto mu mohou pomoci právě aktivizační metody. Samotné členění se drží modelu Josefa Maňáka a je doplněno o příklad, jak by bylo možné danou látku uchopit, jaké pomůcky či technika bude zapotřebí a čeho se případně vyvarovat.

I přestože je aktivace žáků žádoucí, může narážet na problémy spojené se samotnou náročnější přípravou, nedostatkem spolupráce s kolegy, nepochopení vedení školy nebo nedostatečné technické zázemí.

Klíčová slova: Pedagogika-metodologie výuky-aktivizační metody-základní škola-předmět dějepis

Annotation

The thesis is focused on the educational methods in the secondary school. The thesis briefly defines the individual methods, but the most space is dedicated to the activation educational methods.

Activation methods become indispensable in the history subject, the dictation of the information, using the form year – event does succeed in today's pupils. Therefore, it is up to the teacher to find ways how to lead the lecture effectively and more lively. In this case, the activation methods can help. The division itself sticks to the model of Josef Maňák and it is complemented by an example of how the subject can be taught and what utility or technique to use and what to avoid.

Although the activation of pupils is desired, it can meet with the problems connected to more difficult preparation itself, the lack of co-operation with colleagues, the misunderstanding of the school management team or insufficient technical hinterland.

Keywords: Pedagogy-educational methodology-activation methods-secondary school-history subject

Obsah

Úvod	6
1 Výuka.....	8
2 Klasické výukové metody	9
3 Aktivizující výukové metody	14
3.1 Diskuzní metody	14
3.2 Metody heuristické.....	20
3.3 Situační metody.....	25
3.4 Metody inscenační	26
3.5 Didaktické hry	28
4 Komplexní výukové metody	32
4.1 Frontální výuka	32
4.2 Skupinové vyučování	32
4.3 Kritické myšlení	33
4.4 Projektová výchova.....	36
4.5 Učení v životních situacích	36
4.6 Technologie ve výuce	37
5 Problémy se zaváděním metod.....	42
6 Spolupráce s kolegy učiteli.....	44
Závěr	46
Seznam použité literatury	48
Seznam tabulek a obrázků	50
Přílohy.....	51

Úvod

„Škola základ života.“ Jak již přísloví ukazuje, úkolem školy je zprostředkovat žákovi znalosti a dovednosti, které jej budou dále provázet životem. Výukové metody se v čase měnily v souvislosti se společenskými podmínkami výuky, školy a pojetím vyučování. V období antiky byla založena na sokratovském dialogu, na systému pokládání otázek. Učitel položí otázku a snaží se žáka dovést k hlubšímu poznání dané problematiky. Středověké školství si zakládalo na memorování, pouhé přednášení učiva bez dalšího doprovodného vysvětlení. Žáci pouze „papouškovali“ názory svých učitelů, nesnažili se látku pochopit, vysvětlit a ani k tomu nebyli vedeni. Až novověké školství poukazuje na souvislost mezi přírodou a společností. Významnou osobností 17. století je Jan Amos Komenský, který se zabýval pedagogikou ve svém díle *Didactica magna*, v němž stanovil principy vzdělávání, které jsou platné dodnes. Komenský upřednostňoval povinnou školní docházku pro všechny, doporučoval začít s učením od útlého mládí, látku předvádět názorně, ale zároveň přiměřeně věku poslouchajícího, začít jednoduššími úkoly a postupně obtíže zvyšovat, dbát na zábavnost hodin a vše převádět do praxe. Kládl důraz na neustálé opakování a utužování naučených informací. Komenského názory byly hodně pokrokové, dnešní školství stále více navazuje na jeho myšlenky.

Pro 19. století je význačnou osobností německý filosof, psycholog a pedagog Johan Friedrich Herbart. Zdůrazňoval důležitost teorie, výchovu rozdělil do tří skupin: vedení, vyučování, mravní výchovu. Vedení je prostředkem pro snadnější zvládnutí vyučování a mravní výchovu, pro vedení je možné využít hrozeb, zákazů, trestů i fyzických. Systém trestů má žáky odvracet od porušování řádu, jestli s tím žák souhlasí, není podstatné, rozhoduje učitel. V průběhu vyučování není důležitý jenom rozum, ale i city, vůle a zájem. Jedním z nejdůležitějších úkolů učitele je, podle Habarta, vzbuzení mnohostranného zájmu žáka o učivo. Učí-li se žák se zájmem, učí se rychle a důkladně. Mravní výchova nebyla pouze o náboženství, měla rozvíjet všechny kladné vlastnosti žáků, měla pomáhat mu je rozvíjet, ukázat pravidla slušnosti a pokory. K velkému rozšíření Habartových pedagogických tezí došlo až po jeho smrti, následovníci myšlenky překroutili a do vyučovacích metod vnesli formální výuku. Individualita žáků byla potlačena, učitel vedl výklad často přeplněný informacemi. Do školství tímto vnesli určitou strnulost, kdy žák musel sedět v lavici s rukama za zády, poslouchat a nerušit, jinak by byl fyzicky potrestán. Ještě v nedávné minulosti (70. léta 20. století) se tímto způsobem vyučovalo. Naprostý respekt k učiteli,

pokud si dovolili vyrušovat, trest byl okamžitý a podle dnešních měřítek i dosti tvrdý. Ještě dlouho trvalo, než se představa učitele, jako neomezeného vládce, vytratila. Postupně se začali objevovat první vlašťovky změn. Pedagogové začali hledět spíše na osobnosti žáků, než na souhrn vědomostí, které jim musí vtlouct do hlavy. Uvědomování si principů, jak se jednotliví žáci učí, co je motivuje, jak jim co nejefektivněji vědomosti předat, vedly o obratu v přístupu k vyučování. Objevuje se velké množství nápadů, názorů a přístupů. Každá nová metoda se snaží více vtáhnout žáka do dění v hodině. Podle různých výzkumů efektivity učení se zjistilo, že si žáci zapamatují:

- 5–10 % toho, co slyší,
- 15 % toho, co vidí,
- 20 % toho, co vidí a slyší současně,
- 40 % toho, o čem diskutují,
- 80 % toho, co sami zažijí,
- 90 % toho, co se snaží naučit druhé.¹

Aktivizující metody vyučování, které jsou tématem této práce, se stále prosazují do všech typů škol. V následujícím textu jsou přiblíženy klasické, aktivizační a komplexní výukové metody v členění podle J. Maňáka. Větší prostor bude věnován aktivizující činnosti učitele s podrobnějším popisem a návrhem, jak by si autorka práce představovala hodinu s využitím dané metody. V každém příkladu bude uvedeno téma hodiny, třída, pro kterou je metoda určena, potřebné materiály nebo domácí příprava pro obě strany. Klasické a komplexní metody budou pouze teoretické.

¹ MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5. s. 16.

1 Výuka

Výuka je hlavní náplň učitelského povolání. Každý pedagog se musí na své hodiny připravovat, aby mohl řádně představit žákům dané učivo. Učitel je zároveň osobou, která významně ovlivňuje osobnost mladého člověka. Očekává se od něj vzdělávání, výchova a všestranná kultivace dítěte. Pokud chce učitel naplňovat výše uvedené cíle, musí pracovat se zaujetím. Předpokladem pro zavedení moderního vyučování je znalost široké škály vyučovacích metod, nestačí monologický výklad s občasným zařazením videa. Děti očekávají, že vyučování bude interaktivním procesem, který pro ně bude zajímavý a smysluplný. Pedagog by měl mít vytvořený metodologický balíček s pracovním materiálem, který bude průběžně doplňovat a aktualizovat. Schopnost správně rozhodnout, kterou metodu použít pro daný předmět, jaký vzdělávací cíl sleduje, ve které fázi hodiny metodu zařadit, je naprosto zásadní. Každá metoda má své silné i slabé stránky, učitel by je měl znát a efektivně s nimi pracovat. Pouze častým používáním jednotlivých metod může učitel získat potřebné dovednosti pro jejich přizpůsobení účelům daného předmětu.

Tradiční způsob představují klasické monologické metody. Frontální způsob výuky, kdy učitel plně vede hodinu a žáci pouze pasivně poslouchají. Pro učitele je tento způsob vedení hodiny pohodlný, „odvykládá“ si svou látku, žáci poslouchají nebo si píšou poznámky.

Vyučovací metoda je prostředek, pomocí kterého učitel dosahuje vytyčených cílů. Čím přesněji jsou cíle hodiny stanoveny, tím snazší je vybrat správnou metodu výuky. Je třeba si uvědomit, že monologická část tvoří většinu hodin, učitel má omezený čas, ve kterém potřebuje probrat co nejvíce učiva. Klasická vyučovací hodina na základních školách má 45 minut.

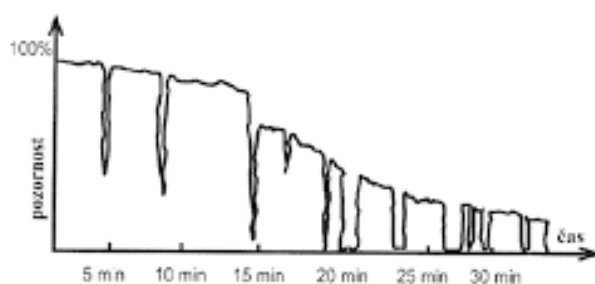
2 Klasické výukové metody

Klasické výukové metody můžeme rozdělit:

- slovní,
- názorně-demonstrativní,
- dovednostně-praktické.

Slovní metody jsou vyprávění, vysvětlování, přednáška, práce s textem. V rámci edukačního procesu jsou zásadní, protože mimo jejich samotné využití, doplňují všechny ostatní metody. Jedná se o systematický postup, jehož cílem je pochopení podstaty nebo funkce předmětu srozumitelnou formou. Aby žáky zaujaly, musí být vedeny poutavou dynamickou formou. *Vyprávění* patří mezi nejstarší a dodnes platné vyučovací metody. Umožňuje vypravěči vyjádřit své zkušenosti, emoce, fantazii. Vyprávění bylo v dávných dobách hlavním prostředkem pro šíření informací a nových poznatků.² Metoda vyprávění patří mezi monologické metody vyučování, charakterizuje ji hlavně jednosměrný proud informací od učitele ke studentovi. Aby se dosáhlo optimálního účinku vyprávění, je nutné zajistit intenzivní poslouchání žáků. Vydržet soustředit se delší dobu je velmi obtížné. Pozornost žáků začne upadat během 15–20 minut, což se dá zastavit například pravidelnou změnou vyučovacího stylu.

Obrázek 1 Křivka pozornosti³

Zvýšit pozornost jde i využíváním obrazových pomůcek, interaktivní tabule, kladením otázek během výkladu. Krátká diskuze dokáže hodinu oživit a učitel získá zpětnou vazbu o tom, jestli žáci výkladu rozumí. V úvahu je potřeba vzít i výkonnostní křivku v průběhu dne, kdy člověk statisticky dosahuje největšího výkonu kolem 10. hodiny, následně zase začne klesat.⁴

² MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Václav.: *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5. s. 55.

³ PETTY, G., *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 2004, s. 116.

⁴ KOTRBA, Tomáš; LACINA, Lubor: *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007. ISBN 978-80-87029-12-1. s. 22

Vysvětlování charakterizuje systematický logický postup při zprostředkovávání učiva žákům, respektuje jejich věk i vědomostní dovednosti. Podstatou je ve vedení žáků k pochopení podstaty jevu. Vysvětlování navazuje na zkušenosti žáků, osvědčuje se postup od konkrétního k abstraktnímu. *Schopnost učitele srozumitelně a výstižně vysvětlovat učivo patří k jeho základním kompetencím.*⁵ Tato metoda má svá úskalí, pokud je učitel příliš zaměřen na předmět, může žáky přetěžovat a používat nesrozumitelný jazyk. Naopak se též může snažit příliš látku zjednodušit a žáky tím zmást. U zjednodušení musí být dodržena vědecká správnost. Vysvětlování je vhodné použít v případech, kdy je třeba přijít něčemu na kloub nebo seřadit fakta v logické celky.

Přednáška patří mezi náročnější monologické metody, proto se s ní setkáváme především u starších studentů. Vyznačuje se delším uceleným projevem zprostředkujícím závažnější téma. Jako vyučovací metoda byla přednáška často kritizována, protože nepočítá s aktivitou posluchačů. Předkládá utříděná fakta, nevyvolává potřebu na ně reagovat. Celá skupina musí pracovat stejným tempem, obtížněji se zjišťuje průběžné pochopení učiva. Aby přednáška uspěla, musí být učitel dobrý řečník, přiměřeně se pohybovat, udržovat oční kontakt s posluchači.

Práce s textem patří k nejstarším metodám. Směřuje k prohloubení a rozšíření učiva, dominuje práce žáka, který pracuje s učebnicí, encyklopedií nebo odbornou či krásnou literaturou. Žák se učí textu porozumět, informace utřídí a využít k plnění zadaných úkolů. Také má vést k zájmu o čtení.

Metoda *rozhovoru* představuje komunikaci mezi učitelem a žáky prostřednictvím kladení otázek na dané výchovně-vzdělávací téma. Učitel má vedoucí úlohu, musí rozhovor usměrňovat, aby se příliš neodchýlil od stanoveného tématu. Výukový rozhovor je brán jako aktivizující, žáky povzbuzuje k pozornosti a ke spolupráci. Otázka představuje v rozhovoru významný prvek, cílem je vést žáky k novému poznání nebo k prohlubování vědomostí. Otázky dělíme:

- a) zjišťovací,
- b) otevřená,
- c) zavřená,
- d) konvergentní a divergentní,

⁵ MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003 s. 58.

- e) na pozorování,
- f) problémová,
- g) na posouzení situace,
- h) rozhodovací.

Právě otázka je podnětem k přemýšlení, aktivní naslouchání vyústí v zpřesňování žákovských otázek. Žák se naučí správně formulovat a argumentovat, dovede vyjádřit svůj vlastní postoj k zadanému tématu. Učitel má děti vést nejen ke správným odpovědím, ale i k schopnosti správně otázky klást. Školní praxe spíše potvrzuje, že se žáci nechtějí ptát z obavy z negativní reakce učitele nebo spolužáků. Existuje několik variant metod rozhovoru. Rozhovor sokratický⁶, heuristický⁷, metoda dialogu⁸, metoda řízeného rozhovoru⁹, žákovský rozhovor¹⁰, disputace¹¹.

Mezi metody názorně-demonstrační patří pozorování, předvádění, instruktáž apod. Žáci vidí, jak učitel vykonává určité činnosti, např. fyzikální experimenty. Ve školní výuce by se měl učitel snažit přiblížit téma hodiny žákům více smysly. Je-li možnost, je vhodné použít předměty, které si mohou osahat, využít obrazová média, přiblížit abstraktní tematiku reálnému životu.

Metody dovednostně-praktické jsou založeny na práci samotných žáků, kteří napodobují činnost učitele pod jeho přímým dohledem. Učíme se pro život, ne pro školu. Vytváření praktických dovedností posiluje žákovi šanci uspět v životě. Lze sem zahrnout hlavně praktické výchovy, finanční gramotnost, ale třeba i vaření nebo šití.

Aktivizační metody jsou spojeny s novým pohledem na roli žáků v edukačním procesu. Předpokládají jejich zájem a zároveň respektují jejich individualitu. Spadají se metody heuristické, diskuzní, situační, inscenační, didaktické hry.

Komplexní metody bývají označovány jako organizační formy výuky. Jde o metodické celky, které předpokládají kombinaci a propojení několika základních prvků didaktického

⁶ Sokratický rozhovor cílenými provokuje k myšlení a zaujetí stanoviska. Každý člen diskutující skupiny má šanci se aktivně podílet na vyvozování závěrů. Josef Maňák, Aktivizující výukové metody.

⁷ Heuristický rozhovor je specifický dialog mezi žáky a učitelem, společně hledají nové poznatky a souvislosti.

⁸ Metoda dialogu se vyznačuje dvěma rovnocennými mluvčími, kteří si navzájem kladou otázky. Tato metody je pro žáky složitá, vyžaduje velké soustředění a adresnost otázek, tedy i stejnou míru znalostí k problematice.

⁹ Metoda řízeného rozhovoru je nejfrekventovanější. Učitel stanoví téma i cíle rozhovoru, záleží na něm, jak velký prostor k odpovědi umožní.

¹⁰ V žákovském rozhovoru zpracovávají a hodnotí žáci své zkušenosti a představy k dané problematice, musí si je ujasnit sami mezi sebou.

¹¹ Disputace je odborný rozhovor o určitém tématu, je spíše vysokoškolského charakteru.

systemu. Lze sem zahrnout např. skupinovou a kooperativní výuku, individuální výuku, kritické myšlení, brainstorming, projektovou výuku a další.

Aby hodina s použitím jakékoliv metody fungovala, je potřeba žáky dostatečně motivovat. Navodit u žáka pocit, že v hodině něčeho dosáhl, něco získal. Je na učiteli, aby správně vybral metodu, která bude odpovídat schopnostem a tempu žáků. Aby mohl učitel motivovat, musí být sám motivován. Mělo by se jednat o oboustranný proces, učitel stimuluje žáky k učení, jejich pokrok pomocí zpětné vazby zase motivuje učitele. Pokud učitel správně nevysvětlí žákům cíl a smysl zadané práce, neprobudí alespoň jiskřičku zájmu, zůstane jakákoliv metoda pouhým sledem nezajímavých činností.¹² Motivaci rozlišujeme podle intenzity a délky trvání na krátkodobou a dlouhodobou. Krátkodobá je intenzivnější, ale vydrží kratší dobu. Dlouhodobá motivace se vyskytuje u starších jedinců, kteří jsou významně cílevědomí. Motivaci můžeme rozdělit z pohledu samotného žáka.

1. Užitečnost získaných znalostí

Motivace vychází přímo z jedince, k učení se nemusí nutit. Žák chce něco dokázat, uvědomuje si, že k dosažení cíle potřebuje určité znalosti. Učitel má možnost demonstrovat praktičnost probíraného učiva. Je třeba žákům před zadaným úkolem vysvětlit, k čemu jim bude daná znalost nebo dovednost. Dát věci do souvislostí s reálným životem.

2. Potřeba po kvalifikaci

Cílevědomí jedinci si jsou vědomi nutnosti všeobecného přehledu, ale žáci nadaní v jedné oblasti se úzce zaměří na jeden předmět, ostatní berou jako okrajové. Učitel se musí zaměřit na mezioborovou provázanost, lze využít exkurze na specializovaná pracoviště a rozhovory s odborníky.

3. Posilování sebevědomí

Žáci se neučí ze zájmu o předmět, ale z touhy po úspěchu. Pokud dítě zažije v hodině úspěch, zvýší se jeho sebevědomí i zájem o předmět, protože se bude pečlivěji připravovat, aby se úspěch opakoval. Kruh úspěchu x neúspěchu funguje i opačně. Jestliže se zadaný úkol žákovi nepovede, nechce ho opakovat, sníží se jeho zájem i sebevědomí. Učitel má posilovat sebevědomí žáků pozitivní motivací. Vhodné je použití pochvaly, odměny za dobrou práci,

¹² NOVÁKOVÁ, Jiřina: *Aktivizující metody výuky*. Univerzita Karlova v Praze 2014. ISBN 978-80-7290-649-9. s. 18.

ale i nabídka pomoci v případě neúspěchu. Dobrý učitel by měl vést hodinu tak, aby každý žák by měl možnost zažít úspěch.

4. Potřeba ocenění

Úspěch v učení přináší pochvalu od učitele, spolužáků nebo rodičů. Touha stát v popředí žáka motivuje k intenzivnější přípravě do hodin. Učitel by měl být vzorem.

5. Obava z neúspěchu

Strach z negativní reakce okolí, hněvu rodičů. I nezdár může žáka motivovat k lepším výsledkům, záleží na učiteli, jak k neúspěchům přistupuje. V žádném případě by neměl neúspěchu žáka využít k posměchu nebo jako odstrašující příklad.

6. Zájem o problematiku, radost z učení

Tento typ motivace se objevuje u žáků úzce zaměřených na studovaný předmět. Kořeny lze hledat v podmětném prostředí např. v rodině. Učitel by měl zájem podchytit a prohloubit, posilovat jejich sebevědomí zadáváním složitějších úloh. Nadaného žáka je možné využít i k „prezentování“ určitého tématu. Pokud by se měl v hodině nudit, jeho motivace a zaujetí předmětem by klesla.¹³

¹³ MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Václav.: *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5. s. 13.

3 Aktivizující výukové metody

Tradiční výukové metody se vyvíjely s ohledem na změnu společenských cílů a potřeb učitelů, kteří se neustále snaží vzdělávat. Současný fond se postupně rozšiřoval, staré metody se povětšinou zachovaly s větší či menší obměnou, jindy nový trend zcela převládl. Rozhodující obraz v pedagogice nastal se změnou pohledu na pozici žáka v edukačním procesu. Tradiční metody jsou kritizovány pro svou direktivnost, podceňování nebo potlačování aktivity žáků. Aktivizující metody přispívají k překonání stereotypů ve výuce. Vymezuje se jako postupy, které vedou výuku tak, aby se výchovně-vzdělávacího cíle dosáhlo především pomocí práce samotných žáků, s důrazem na myšlení a řešení problémů. Zaměřují se na osobnost žáka, vzájemnou spolupráci v kolektivu, komunikativní dovednosti a v neposlední řadě sociální vztahy.

Dobrý učitel se spoluprací se žáky vždy počítal, ale teprve v době reformní pedagogiky, na počátku 20. století, se dostala do popředí zájmu. Z představitelů uveďme alespoň H. Gaudiga, který vytyčil heslo „žák je jednající osoba“. *Aktivitou žáků se rozumí intenzivní činnost, a tona základě vnitřních sklonů, spontánních zájmů, emocionálních pohnutek a životních potřeb, jednak na základě uvědomělého úsilí.*¹⁴ Aktivita není konečným cílem, ale prostředkem k růstu osobnosti. Zapojovat žáky do aktivní účasti v hodině je pro učitele nesnadné, nejde jim aktivitu nařídít, musí proto hledat jiné cesty, aby se žáci chtěli zapojovat sami. Učitel musí vytvořit podmětné a inspirativní prostředí, vhodné je kombinovat klasické vyučovací metody s aktivizujícími prvky, pozor si musí dát, aby ona aktivita nevyplynula naprázdno a žáci ji nebrali jako úlevu.

Aktivizujících metod je velké množství, mohou se vzájemně propojovat nebo na sebe navazovat. Pro rozdělení metod použijeme členění od profesora Josefa Maňáka, který je v publikaci *Výukové metody*¹⁵, seřadil na základě jejich příbuznosti.

3.1 Diskuzní metody

Společným faktorem všech diskuzních metod je vzájemná komunikace, účastníci si vyměňují názory a argumentují, společně nalézají řešení diskutovaného problému. Primárním cílem je naučit žáky komunikovat mezi sebou i naslouchat názorům druhých. Diskuze je založena na stanoveném problému, který vyvolá výměnu názorů. Podmínkou je spontánnost

¹⁴ MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Václav.: *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5. s. 29.

¹⁵ MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Václav.: *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

a dobrovolnost účastníků. Diskuzní metodu lze použít ve všech fázích hodiny, před samotným výkladem motivuje studenty, při výkladu zvyšuje pozornost, po výkladu poskytuje učiteli zpětnou vazbu, jak byla látka pochopena. Role učitele může být různá, u žáků, kteří na diskuzi nejsou zvyklí, více zasahuje do průběhu diskuze a podněcuje žáky. Pokročilejší způsob řízení spočívá v pouze metodickém usměrňování, kontrolování, aby se žáci neodchýlili od tématu, aby nedocházelo i k lživému ovlivňování nebo urážení diskutujících. Na závěr zhodnotí výsledky a celou diskuzi uzavře. U každé diskuze musí být přesně stanovená pravidla, jichž se musí diskutující držet.¹⁶

Brainstorming

Mezi nejpoužívanější diskuzní metody patří brainstorming neboli burza nápadů. Jedná se o dvoufázovou metodu. V první části, cca 10 minut, hlásí žáci své myšlenky, postřehy či postoje. Ve druhé fázi se učí kriticky analyzovat náměty a logicky argumentovat ve prospěch či neprospěch uvedených námětů. Žáci by neměli znát hlavní téma předem, protože většina nápadů by potom nezazněla.¹⁷ Hlavním cílem je produkce nových myšlenek, které by měly vést k vyřešení daného problému. Pro zdárný průběh metody se musí dodržovat určitá pravidla, mezi něž patří: zákaz kritizování účastníků a jejich rovnost, kreativě se meze nekladou, upřednostňuje se kvantita nápadů, princip asociace, pohodové prostředí.

Brainstorming rozvíjí kompetence:

- k řešení problémů. Žák se intenzivně soustředí na stanovený úkol, tvoří asociace a odvozuje souvislosti;
- komunikativní. Žák se musí přesně a výstižně vyjadřovat, aktivně naslouchat ostatním, respektovat pravidla komunikace ve třídě;
- personální a sociální. Žákům se zvyšuje sebevědomí, žádná z odpovědí není brána jako vyloženě špatná. Posiluje se sounáležitost se třídou.¹⁸

¹⁶ KOTRBA, Tomáš; LACINA, Lubor: *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007. ISBN 978-80-87029-12-1. s. 101.

¹⁷ NOVÁKOVÁ, Jiřina: *Aktivizující metody výuky*. Univerzita Karlova v Praze 2014. ISBN 978-80-7290-649-9. s. 35.

¹⁸ SITNÁ, Dagmar: *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7367-246-1. s. 67.

Příklad:

6. třída, téma: Mytologie starověkého Řecka.

Úkoly pro učitele: Seznámit žáky s pravidly, udržet metodu v konstruktivním rámci.

Úkoly pro žáka: Zopakovat téma z hodin českého jazyka.

Na počátku hodiny se žáci seznámí s pravidly, popř. se rozdělí do skupin (není nutné).

Metoda není náročná na prostor, stačí klasická výuková třída. Na tabuli se napíše téma Staré řecké báje a pověsti¹⁹. Žáci hlásí jména, pojmy, místa apod., tedy vše, co je k tématu napadne. Pro příklad: Héra, Achilles, polis, Homér, Ariadna, Perseus, Zeus apod. Odpovědi se zapíší na tabuli. V diskuzi se pokračuje, dokud se pojmy neopakují, žáci mlčí.

Po ukončení debaty se všechny odpovědi roztřídí podle předem stanoveného klíče na božstva, osobnosti, mytologické postavy. Každá kategorie se postupně vysvětlí.

Učitel do debaty příliš nezasahuje, pouze zapisuje odpovědi a následně pomáhá s tříděním a vysvětlováním pojmů. Snaží se žáky povzbuzovat, aby se zapojili všichni. Na tabuli zapsat všechny nápady, ty nehodící vyřadit až ve fázi třídění, aby se žáci nebáli, že vykřikují nesprávné pojmy. Cílem hodiny je zapsat všechny poznatky, které žáci mají z hodin češtiny nebo i zeměpisu, ale i znalosti ze světa kinematografie. Na základě znalostí si učitel udělá obrázek o tom, jak koncipovat další hodiny. Žáci naopak získají pocit, že velké množství budoucí látky již znají. Upozorní se tím na provázanost předmětů. Zbyde-li čas a bude to vhodné, je možné pustit ukázkou z filmů typu Souboj titánů nebo ze seriálu Herkules či Xena nebo přečíst ukázkou z některé báje. Variantou brainstormingu je brainwriting, kdy si žáci nápady píší na lístečky.

Snowballing

Jednoduchá skupinová metoda, odlišuje se tím, že začíná od práce jednotlivce, následně pokračuje v rozrůstajících se skupinách. Metodu je vhodné použít v průběhu hodiny k upevnění poznatků nebo k opakování před písemkou. Nejsložitější je rozložení skupin, jedincem, který metodu odstartuje, by měl být žák látky znalý.

¹⁹ Předpokladem je, aby řecké báje a pověsti již probírali v hodině češtiny. Jde zadat zopakování v rámci domácího úkolu.

Příklad:

9. třída, téma: 2. světová válka, opakování.

Úkol pro učitele: Vybrat počáteční studenty a rozvrhnout správně skupiny. Vyžaduje to dobrou znalost žáků a vztahů v rámci třídy. Připravit si lístečky s událostmi 2. světové války v dostatečném množství, aby vyšly na všechny žáky ve skupině.

Úkol pro žáky: Zopakovat si látku z hodiny.

Žáci dostanou za domácí úkol zopakovat si učivo, učitel vysvětlí metodu, která slouží k dalšímu upevnování učiva. Učitel se musí snažit rozvrhnout skupiny pokud možno rovnoměrně, měl by proto znát jejich úroveň vědomostí, ale i schopnost práce v týmu nebo sociální vazby ve třídě. Správně a objektivně rozdělit skupiny je nejtěžší část metody. Lze uskutečnit přímo ve třídě.

První žák dostane materiál, události v rámci 2. světové války, jeho úkolem je seřadit je chronologicky. Po stanoveném čase (několik minut) se přidá druhý žák s novými materiály, společně úkol projdou a společně ho splní. Situace se opakuje s dalšími žáky. Vždy společnou práci na základě debaty plní zadaný úkol.

Učitel prochází mezi skupinami, žáky povzbuzuje, usměrňuje. Po dokončení úkolu, společně práci zhodnotí, správně seřadí události a doplní případné nesrovnalosti.

Největší negativum je v tom, že ostatní žáci čekají, než na ně dojde řada, po čase se začnou nudit a rušit. Učitel by měl mít dostatek autority, aby žáky dokázal ukáznit, ale měl by mít i připravenou práci, kterou by jim v mezičase zadal. Možností urychlení metody je zkrácení intervalu či přidávání žáků po dvojicích. Existuje i možnost pojmut opakování jako závod.²⁰

Úkol

Třída o 21 žácích²¹, rozdělena do 3 stejně velkých skupin. První žák z každé skupiny je určen učitelem, následující si určují sami. První žák dostane 5 událostí, které má chronologicky seřadit, jakmile je hotov, přivolá si další 2 spolužáky a dostanou 2 nová hesla, která mají zařadit. S další dvojicí dostávají nové informace. Aktivita je pojata jako soutěž, kdy „vyhrává“ nejrychlejší skupina.²² Musí mít správné řešení.

²⁰ Pozor na případná zranění, pokud by žáci byli natolik aktivní a dobíhali.

²¹ Fiktivní třída, počet udávám takový, aby se dobře počítal, může se libovolně měnit.

²² Je jen na učiteli, zda zavede systém odměňování, např. malou jedničkou nebo pochvalou do žákovské knížky.

Hesla mohou vypadat následovně:

Útok na Polsko 1939, Mnichovská dohoda, bitva o Stalingrad, útok na Pearl Harbor, použití atomové bomby, sebevraždy Hitlera, obléhání Salingu, Norimberské zákony, atentát na Reinharda Heydricha, bitva o Británii, operace Barbarossa – otevření východní fronty, vylodění spojenců v Normandii, sepsání Charty spojených národů.

Učitel upozornit žáky, že zadaná témata se objeví v písemce a opravdu je tam zařadí. Jednotlivá hesla předává žákům napsaná na tvrdém papíře, aby se s nimi lépe manipulovalo. Nakonec by měli mít žáci možnost si jednotlivá témata, správně seřazená, zapsat do sešitu. Konečné řešení by mělo být zapsáno i na tabuli.

Buzz Groups

Metoda bzučící skupiny je podobná metodě snowballs, ale práci zahajuje více žáků. Je těžká pro učitele, ne na přípravu, ale na udržení pořádku a přehledu v diskutujících skupinách. Práci zahajují minimálně dva žáci, navzájem se ovlivňují a spolupracují již od začátku. Žáci se naučí rozpoznat problém, porovnávat dostupné zdroje a informace napříč skupinou, klást otázky a zvažovat řešení. Žák je nucen vyjadřovat názory, diskutovat ve skupině, naslouchat i obhajovat své stanovisko. Celá skupina dodržuje pravidla, spolupracují a zlepšují se vztahy ve třídním kolektivu.²³

Učitel musí správně rozvrhnout skupiny i případně upravit prostor, kde se bude metoda odehrávat. Žáci mohou zůstat v lavicích nebo se přesunou do volného prostoru.

Příklad

8. třída, téma: Emancipace žen.

Úkol pro učitele: Zajistit ukázkou dobového textu, rozvrhnout skupiny, udržet pořádek.

Úkol pro žáka: Na přípravu žádný.

Učitel opět rozdělí žáky do skupin, určí mluvčího, který každou ze skupin povede. Stanoví téma, postavení žen ve 20. století. Žáci mají za úkol probrat, co ženy dělaly, jaké bylo jejich poslání, co se mohlo stát v případě ovdovění. Mluvčí skupiny by měl následně přednést závěr diskuze ve skupině a dokázat obhájit společný názor. Dětem se dá pomoci ukázkou z dobového textu s povinnostmi ženy. Cílem je uspořádat názory žáků, aby si uvědomili

²³ SITNÁ, Dagmar: *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7367-246-1. s. 76-78.

rozdíl mezi životem ve 20. století a dnešním s veškerým technickým komfortem, vést je k vzájemné komunikaci a k schopnosti prosadit svůj názor.

Gordonova metoda

Metoda začíná obecným problémem, který je ze strany učitele postupně zužován. Diskutující do poslední chvíle neví, jaký problém řeší, co je cílem hodiny.²⁴ Vychází z kritiky brainstormingu, který podle Williama J. Gordona produkuje celou řadu řešení, které nejdou do hloubky a jsou neoriginální. Řešení by mělo být pouze jedno.

Příklad

Lze použít v jakékoli třídě, nenáročná na prostor, žáci mohou diskutovat v lavicích. Učitel na začátku hodiny neřekne, co budou dělat, místo toho začne obsírněji. Navodí téma stvoření, z hlediska vědeckého i náboženského, plynule může přejít na vývojové fáze člověka, čím se lišily. Zdrží se u dovedností, jak pokračoval vývoj z hlediska rozumových schopností, snaží se žáky navést k vývoji písma, což je námětem hodiny. Metoda není náročná na přípravu materiálních pomůcek, ale učitel musí mít dobře promyšlený koncept, jak žáky povede k cíli, musí je motivovat ke spolupráci.

Phillips 66

Skupinová metoda, kdy žáci jsou rozděleni do týmů po 6 a diskutují spolu vždy 6 minut. Skupinové řešení zapíše na papír. Po ukončení limitu určí učitel (mohou i sami žáci) mluvčího, ten bude s ostatními mluvčími zase v počtu 6 diskutovat své řešení po dobu dalších 6 minut. Počet kol je závislý na počtu skupin ve třídě. Výhodou této metody je rychlost, debaty trvající vždy jen 6 minut.²⁵ Nevýhoda je v tom, že žáci, mimo mluvčích, se po prvních 6 minutách stávají pouze pasivními diváky, udržet jejich pozornost nebude lehké. Určit mluvčího je třeba zvolit až na konci první debaty, aby všichni žáci uměli skupinový názor vysvětlit. Jednotlivé skupiny by měly být pokud možno co nejvyváženější, aby to učitel zvládl, musí postojе svých svěřenců dobře znát.

Mezi přednosti diskuzních metod patří aktivizující vliv, budí pozornost žáků, rozvíjí jejich zájem. Komunikační schopnosti žáků se zlepšují, naučí se správně formulovat věty, aktivně naslouchat, argumentovat. Za negativa jde označit časová náročnost, aby učitel dosáhl

²⁴ KOTRBA, Tomáš; LACINA, Lubor: *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007. ISBN 978-80-87029-12-1. s. 116.

²⁵ KOTRBA, Tomáš; LACINA, Lubor: *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007. ISBN 978-80-87029-12-1. s. 117.

správného výsledku diskuze, potřebuje dostatek prostoru pro realizaci, vhodně zvolené téma a žáky s alespoň minimální znalostí problematiky.

Návštěvníci

Jedná se o skupinovou metodu podobnou metodě Phillips 66. Učitel vybere tematický celek, který bude nosným tématem hodiny. Vytvoří pracovní stanoviště, návštěvní místo, kde bude pracovat skupina cca 4–6 žáků. Na každém stanovišti bude velký arch papíru, je potřeba upravit vhodně třídu, aby mohla skupina pracovat společně. Aby metoda fungovala, musí mít žáci určité znalosti probírané látky. Sestavené skupiny si sesednou k archu papíru, kde je nadepsaná otázka nebo diskuzní téma. Žáci společně vypracují odpověď a napíší ji na arch. Po určité časové lhůtě učitel vyzve skupinky, aby se posunuly k dalšímu stanovišti, kromě jednoho z nich, který nově příchozím vysvětlí, jak k odpovědi žáci z minulé skupiny došli. Nově příchozí skupina taktéž zodpoví otázku a následně se opět posune, opět mimo jednoho.²⁶ Po prostřídání a vyplnění všech archů si žáci sami vyberou mluvčího, který celou třídu seznámí s výsledky práce. Na konci žáci sami zhodnotí své závěry a postřehy, hodnocení učitele musí následovat.

Učitel musí vybrat takové celky, aby dohromady tvořily jednoduché téma. Metoda zabere dost času, není vhodná jako opakování na konci hodiny, ale spíše jako velké opakování na celou vyučovací hodinu.

3.2 Metody heuristické

Problémové vyučování je jednou z nejvíce využívaných metod, které u žáků podporují schopnost řešit problémy a rozvíjet myšlení. Ideální úloha vychází z reálné situace, žáci ji řeší na základě vyhledávání informací nebo experimentu. Stávají se z nich badatelé, kteří se snaží z dostupných informací vyvozovat závěry. Na rozdíl od tradičního vyučování se u problémového vyučování vyžaduje žákova aktivita. Důraz se klade na vytváření hypotéz, bádání. Problémové vyučování je základem vědeckého zkoumání, žák si nejprve musí uvědomit, jaké údaje potřebuje k vyřešení zadaného úkolu. Vede je k samostatnému uvažování a hledání možností.

²⁶ Musí se jednat o jiného žáka, než předchozího návštěvníka.

K nejčastějším otázkám patří:

- Proč...?
- Jak souvisí...?
- Čím se liší...?
- Srovnej...?
- Které společné znaky...?
- Jaké jsou rozdíly...?
- Srovnej...
- Popiš...
- Jak bys vysvětlil...

Mezi nejčastější formy patří doplnění neúplného textu, uspořádání faktů do chronologického celku, opravení úmyslné chyby v textu, vyčlenění informace, které do textu nepatří a další.²⁷

Příklad

7. třída, učitel rozdá nakopírovaný text, ve kterém chybí slova. Žák musí na základě svých vědomostí nebo logických úvah doplnit text.²⁸

Úkoly pro učitele: Připravit text, nakopírovat jej.

Úkoly pro žáka: Záleží na zvoleném účelu metody, pro utužení učiva by si měli látku předem zopakovat, k realizaci nové látky není příprava nutná, stačí dávat pozor.

Text může vypadat následovně:

Alexander se narodil zřejmě roku 356 př. n. l. jako syn makedonského krále a jeho ženy Olympie. Mezi jeho předky měli patřit hrdinové, Herakles z otcovy strany a Achilleus z matčiny strany. Vychováván byl řeckými učiteli, mimo jiné i Po smrti krále se roku 336 př. n. l. dostává na trůn, prohlásil se za vrchního velitele Proti Alexandrovi se postavily pouze, které byly nakonec srovnány se zemí. Následovalo válečné tažení do Malé Asie roku 334. Vojsko bylo početné, ale vlastní síla spočívala v připravenosti a bojové taktice. Postavil si jim, ale Alexandr ho zahnal na útěk. Na oslavu vítězství rozetnul bájný Převzal moc

²⁷ KOTRBA, Tomáš; LACINA, Lubor: *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007. ISBN 978-80-87029-12-1. s. 82.

²⁸ Celý text je v příloze.

v Malé Asii, pokračoval do Egypta, kde roku 331 založil dnešní, a nakonec do centra Perské říše – severní Mezopotámie. V bitvě u Gaugamél porazil Dareia III. A obsadil, I přes špatné geografické znalosti, vytáhl Alexandr do Indie v době letních monzunových dešťů, zpáteční cesta vedla přes Gedroisskou poušť. Alexandr Veliký umírá 13. června 323 př. n. l.²⁹

Pokud je metoda využita k opakování již probraného učiva, žáci text doplňují na základě již získaných vědomostí s možnou pomocí sešitu či učebnice. Jinou variantou je probírání nového učiva, kdy si text sami doplňují v průběhu výkladu učitele, nebo jako samostatná práce v hodině s využitím literatury či internetu. Dokončený text by si měli nalepit do sešitů, bude sloužit místo zápisu.

Metoda samostatného řešení problému využívá dosavadních vědomostí žáka, který v zadané úloze objevuje nové prvky. Samostatně hledá nové poznatky, objevuje nové souvislosti. Tyto techniky mají žáky motivovat, ale hlavně z časových důvodů nemohou nahradit ostatní metody. Aby bylo možné metodu správně provést, musí mít žáci určité výchozí vědomosti, na kterých mohou stavět své hypotézy a objevovat řešení. „Hlavním posláním heuristických postupů je podněcovat u žáků samostatné, tvořivé myšlení.“³⁰ Bez schopnosti shromažďovat a třídit informace, klást otázky, tvořit hypotézy není možné s metodou začínat.

Mezi výhody heuristické metody patří motivace žáků, kteří se aktivně účastní hodiny, mají radost z toho, že sami dokáží problém vyřešit. Vede k jasnějšímu porozumění učiva, znalosti představují ucelenější obraz v širších souvislostech. Učí žáky správně formulovat otázky, řešit problémy, srovnávat a třídit informace. Učitel má průběžnou zpětnou vazbu.

Za nevýhodu lze považovat časovou náročnost, nelze ji použít u nového tématu, kde se žáci nemají o co opřít. Nepřipraví žáky na přednáškový způsob výuky. Je náročná na přípravu učitele, je tu i riziko, že bude hodina špatně vedená a vyučující bude klást sugestivní otázky nebo bude žákům vnucovat určitý názor. Přejetí tomu jde správnou přípravou.³¹

²⁹ Ukázka je z BAIER, Petr a kol.: Hybatelé dějin. Encyklopedie světových osobností od prehistorie po současnost. Přeložili Tomáš Dimter a Jitka Klářová. Praha 2007. ISBN 978- 80- 204-1673-5. s. 27- 29. Plný text je součástí příloh.

³⁰ MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Václav.: *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80- 7315-039-5., s. 114.

³¹ Petty, G., *Moderní vyučování*. Portál, Praha 1996, s. 227-235.

Problémová otázka

Je nejjednodušší z heuristických metod, je uvozována nejčastěji příslovcem proč. Učitel otázkou nesmí naznačit cestu k řešení, žák si na odpověď musí přijít sám vlastním myšlenkovým procesem.

Projektová metoda, snaha propojovat poznatky z různých oblastí a jejich spojení s běžným životem. Pomáhá vidět věci v souvislostech, aktivizuje žáka, rozvíjí jeho studijní návyky, umožňuje pracovat ve skupinách. Dějepis je interdisciplinární předmět.

Příprava projektů, veřejné představení nebo vystavení, projektové dny.

Příklad

9. třída, téma: Každodennost v 20. století.

Úkoly pro učitele: Připravit téma, vzorové otázky, vybrat místo pro představení výsledků, žáky vést a radit jim.

Úkoly pro žáky: Metoda je náročná na zapojení žáků, kteří samotný projekt vytváří. Musí vést rozhovory, třídít informace, vyvozovat závěry. Shromažďovat materiály.

Žáci dostanou za úkol připravit projekt. Tématem bude *Dětství tehdy a teď*.

Třída bude rozdělena do menších skupin cca po 4–5 žácích dle kapacity třídy. Každý ze skupiny bude muset vést rozhovor s rodiči i prarodiči, zjistit jaké bylo jejich dětství, jaké hráli hry, jaké měli oblíbené hračky, zda měli povinnosti, jak vypadal jejich běžný den. Bude-li to možné i shromáždit fotografie nebo hmotné předměty. Ve skupinách informace proberou, vytrídí a vyberou ty nejčastější nebo nejzajímavější odpovědi. Na velký arch papíru napíší své závěry, jak se proměnilo vnímání volného času dítěte od časů babiček až po ně samotné. Archy papíru, jako výsledek projektu, jsou vystaveny ve třídě nebo chodbě školy, z posbíraných předmětů se vytvoří výstava.

Úkolem učitele bude vše připravit, dát žákům náhled otázek³², které by měli pokládat. Vysvětlit, jak si dělat při rozhovoru poznámky, možnosti nahrávání. Všimnout si zaujetí, umět rozpoznat nadsázku, oprostít se od politických témat.³³ Žák by měl umět filtrovat informace a vybrat si jen to pro něho podstatné. Je třeba průběžně kontrolovat zadané úkoly, aby žáci

³² Ukázkový list s otázkami, které by dle mého názoru neměly chybět, je součástí přílohy.

³³ Rozhovory s pamětníky o otázkách politických by mohlo být tématem celého jiného projektu, myslím si ale, že pro žáky základní školy by to bylo příliš obtížné.

pracovali všichni, dodat potřebné materiály, zajistit výstavní prostory, přispět radou, podpořit iniciativu.

Podmínkou pro úspěšné vytvoření projektu je dobrá příprava na všech zúčastněných stranách, dostatečné znalosti pro práci s informacemi, dostatečný prostor pro práci samotnou. Tvorba projektu je dlouhodobé povahy, učitel musí ve svém plánu najít dostatek času pro průběžné kontroly.³⁴

Cílem projektu je představit pamětníky jako historický zdroj. Naučit žáky pracovat s verbálně podanými informacemi. Ukázat na propojení dějepisu s jinými předměty i jeho návaznost na současnost. Žák se dozví, co bylo rozdílné či stejné v dobách min. 3 generací jeho vlastní rodiny. V ideálním případě by si měl žák vyhledat na mapě místa, která zazní v rozhovoru, prolistovat oblíbenou knihu nebo poslechnout oblíbenou píseň pamětníka.³⁵

Metoda černé skříňky

Žák zná pouze informace na začátku a na konci problémové situace. Co se dělo mezi oběma fakty se ze zadání nedozví. Úkolem jednotlivce či skupiny je zjistit, co rozpoutal hybatel za reakci, že konečný výsledek byl takový, jaký byl. Vhodné k zopakování před testem. Vhodné upozornit žáky, aby si látku před hodinou zopakovali nebo zadat domácí úkol.

Příklad

9. třída, téma: Počátek 2. světové války.

Úkoly pro učitele: Rozdělení skupin, vybrání tématu, příprava textu pro žáky, udržení pořádku.

Úkoly pro žáky: Zopakování učiva, práce s textem.

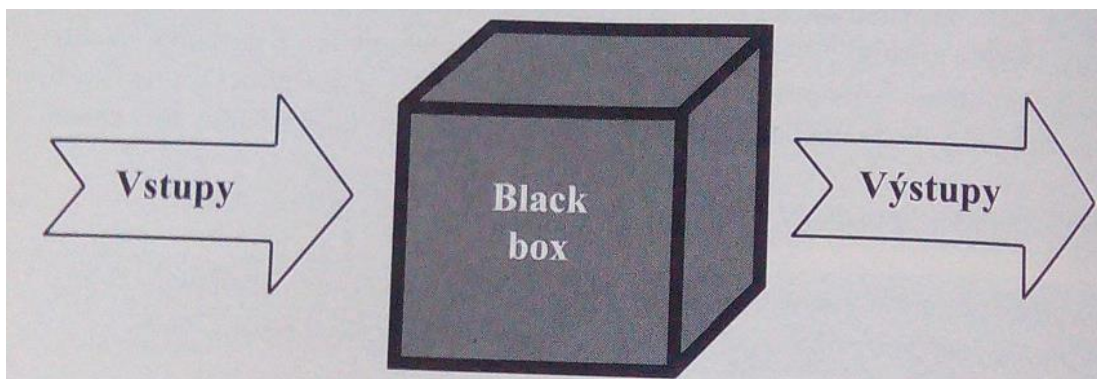
Jednotlivci či menší skupiny dostanou zadání: 1. republika → 2. světová válka. Za úkol budou mít stručné vypsání všeho, co je napadne, že se stalo mezi oběma událostmi. Mohou mezi sebou diskutovat. Cílem je zopakování a utřídění informací, po ukončení debaty mohou vybraní žáci vypsát jednotlivé události na tabuli, společně s učitelem je seřadí chronologicky, dojde k zopakování, utřídění faktů, opravení nesrovnalostí. Na závěr hodiny mohou dostat žáci od učitele vypracované stručné schéma důležitých událostí, které předcházely 2. světové

³⁴ Kontrolu si představuji vystoupením žáka před třídou, kdy bude muset představit část své práce. Bude dopředu oznámeno.

³⁵ Havlůjová, Hana; Najbert, Jaroslav a kol: *Paměť a projektové vyučování v dějepise*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87912-12-6.

válce. V případě, že učitel zvolí formu opsání důležitých bodů z tabule, musí počítat s dostatečnou časovou rezervou.

Obrázek 2 Black box³⁶

3.3 Situační metody

Tento typ metod učí žáky řešit reálné úkoly. Podstatou je hledání postupů řešení konkrétní situace. Původně byla využívána ve vzdělávání dospělých, pokud se ale upraví znalostem a mentalitě žáků, je možné ji použít na středních i základních školách. Učitel musí zvolit problémovou situaci, která bude korespondovat s cílem výuky i znalostmi žáků. Žáci musí mít přístup ke studijním materiálům³⁷. Učitel problematiku uvede, nastaví cíle a poskytne úvodní informace, rady. Žáci navrhnou řešení a v následné diskuzi vyberou to nejlepší. Ze situačních metod lze uvést metodu rozboru situace a řešení konfliktní situace.

Metoda rozboru situace je založena na samostudiu učebních materiálů týkajících se dané problematiky, následuje diskuze vedená učitelem.

Řešení konfliktní situace spočívá v seznámení žáků se zajímavým a rozporuplným případem. Od žáků se požaduje vlastní návrh na řešení situace, která má těžiště v osobních vztazích. Širší pohled na problematiku.³⁸

Příklad

9. třída, téma: 2. světová válka, Mnichovská dohoda.

Úkoly pro učitele: Zajistit vhodnou vyučovací místnost, např. počítačová učebna. Zajistit dostatek publikací a studijního materiálu. Vést žáky k vlastnímu uvažování.

³⁶ Schéma metody černé skříňky. KOTRBA, Tomáš; LACINA, Lubor: *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007. ISBN 978-80-87029-12-1. s. 88.

³⁷ Může se jednat o písemnosti, obrázky, mapy, TV nahrávky, přístup k internetu.

³⁸ MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003, s. 119-121.

Úkoly pro žáky: Práce s textem, popřípadě opakování učiva.

Problémová situace Mnichovská dohoda. Žáci jsou rozděleni do skupin. K dispozici mají učebnici, knihy, internet. Cílem je najít vlastní možnost řešení, přihlédnout k vzájemným smlouvám, rizikům pro jednotlivé státy. Zkusit rozhodnout, kdo byl „největším zrádcem“ Československa.

Učitel by měl navést žáky, aby vzali v potaz zájmy jednotlivých států, podepsané dohody, vzájemné vztahy, vzpomínky na 1. světovou válku, charisma jednotlivých státníků. Žáci se musí na problematiku podívat z mnohem větší šíře, vyhledat si informace, zvážit více aspektů. Kdo se více zpronevěřil svým slibům? Jednotlivé státy nebo československá vláda v čele s Benešem, kteří diktát přijali? Pokud by nebyla dohoda podepsána, změnila by se situace?

Všechny skupinky dostanou článek, se kterým mohou dál pracovat. Ve skupinkách shromažďují informace, třídí je, diskutují. Na učiteli je udržet pořádek, popř. poradit a povzbuzovat žáky, kteří se nezapojují. U obsírnějších témat je třeba si vyhradit 2 a více vyučujících hodin. Na konci každá ze skupin představí vlastní řešení a odůvodní jej, po vyslechnutí všech diskuzí se pokusí všichni vybrat to nejlepší řešení.

3.4 Metody inscenační

Inscenační metody používali již starověcí Římané, v pedagogice se označují jako dramatická výchova, hraní rolí. Velkým zastáncem byli i jezuité nebo Jan Amos Komenský. Inscenační metody mají blízko k divadelnímu představení, podstatou je „*sociální učení v modelových situacích, v nichž účastníci edukačního procesu jsou sami aktéry předváděných situací.*“³⁹ Pomocí této metody si žáci lépe fixují učivo, učí se vcítovat do druhého jedince prostřednictvím vlastního prožitku. Dostanou možnost vyzkoušet si, jaké je to být někým jiným se všemi dobovými problémy.⁴⁰

Průběh inscenace se řadí do několika fází:

1. Příprava inscenace. Zahrnuje návrh tématu, vytčení cíle, vytvoření časového harmonogramu, rozdělení rolí a zvolení postupu práce.

³⁹ MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Václav.: *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5. s. 123.

⁴⁰ Zormanová, Lucie: *Výukové metody aktivizující*. Metodický portál RVP. 2012. <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/15017/VYUKOVE-METODY-AKTIVIZUJICI.html/>

2. Realizace inscenace. Důležité je motivovat žáky, aby chtěli spolupracovat. Aktéři zpodobní dané postavy, počítá se s improvizací.
3. Hodnocení inscenace. Koná se hned po ukončení „představení“, hodnotit může buď sám učitel, který by měl být pozitivní, nebo mohou žáci diskutovat o tom, co viděli. Je třeba dodržovat určitá pravidla, např. žádné urážky nebo zesměšňování.

Strukturovaná inscenace se opírá o předem stanovený scénář, realizuje se v jedné větší skupině. Počítat by se mělo s rolemi pro všechny účastníky, se zvláštním zřetelem by se měly vybírat hlavní role. Uvedení do situace se dá provést pomocí čtené, audio nebo televizní ukázky. Podobné ztvárnění rolí se hodí na různé školní besídky či představení pro rodiče.

Nestrukturovaná inscenace řeší konkrétní případ z praxe, bez stanoveného scénáře. Ve výuce je vhodné ji použít až po zkušenostech žáků se strukturovanou formou. Bez předem daného scénáře je tato inscenace méně náročná na přípravu i realizaci. Přirozeně navazuje na metodu problémovou nebo situační.

Mnohostranné hraní úloh je náročnější inscenační metodou. Vyžaduje seznámení se s problematikou, kterou budou žáci ztvárňovat. Účastníci se rozdělí do skupin, každý z nich dostane přidělenou roli, zároveň dostanou instrukce s pokyny a rady, jak by se měla daná postava představovat.

Příklad

Jakákoliv třída, téma: Dle probíraného učiva.

Úkoly pro učitele: Vybrat a rozdat role, každému dát určitý návod, jak se ztvárnění zhostit.

Úkoly pro žáky: Vypracovat referát na stanovenou osobnost, představit ji spolužákům. Představení by mělo mít formu zahrání role, mohou být využity kostýmy či rekvizity.

Cílem je vžití se do historické osobnosti, přemýšlet o jejím životě, uvědomit si hranice vědeckého pokroku. Takovou osobností může být pro 8. třídu vynálezce telefonu Graham Bell. Podívat se na obrázky, zjistit jak vypadal, co nosil za oblečení, jaký byl jeho život, co jej ovlivnilo. To je vodítkem pro žáky, aby se lépe vcítili do role.

Pro cíle výuky se dá použít i princip hry Aktivity, kdy by jeden z žáků popř. učitel, heslovitě přiblížil osobnost a ostatní spolužáci musí uhodnout jméno.

Hlavní přínos inscenačních her není v samotném předvedení, ale v procesu přípravy. Žáci někdy neberou inscenaci vážně, pouze jako hru. Učitel si je musí získat, aby se simulování

rolí stalo podnětem k rozvoji představivosti a tvořivosti. Stejně jako u jiných metod je i zde hlavním problémem čas, kdy inscenace je na něj náročná. Ve třídě musí být uvolněná přátelská atmosféra, aby se nikdo z žáků nemusel bát projevit vlastní názor. V ideálním případě by se první role měl ujmout sám učitel, ukázat jakým způsobem mají postupovat, jak být kreativní a nebát se posměchu.

Vybere-li učitel metodu pro novou látku, žák postavu představí sám formou referátu, ostatní žáci poslouchají. Je možné ji použít i v rámci opakování, vyžaduje to spolupráci s žáky, kdy vybraný aktér nesmí spolužákům prozradit, jakou postavu bude ztvárňovat. Dostane osobnost, kterou již probírali, stručně ji představí, ale neprozradí detaily. Spolužáci se otázkami snaží zjistit co nejvíce. Učitel může zavést odměny jak pro předvádějícího, tak i pro toho, kdo osobnost uhodne a třeba i časově zařadí.

3.5 Didaktické hry

Didaktické hry a soutěže jsou ve výuce využívány pro úkoly motivace, opakování a procvičení učiva. Neměly by ale nahrazovat samotný výklad, mohlo by dojít k mnoha omylům. Každá didaktická hra, aby mohla být efektivně začleněna do výuky, by měla splňovat tyto body:

1. didaktický cíl, efekt, kterého chceme dosáhnout,
2. správně určit míru připravenosti žáků,
3. pravidla, podmínky hry musí být jasné a všem srozumitelné,
4. obsah, motivační činnost, stanovení způsobu hodnocení,
5. zajištění vhodného místa,
6. příprava pomůcek,
7. určení časového limitu pro hru.⁴¹

Bez řádné přípravy ze strany učitele nebude didaktická hra splňovat svou funkci.

Obecné členění her je založeno na míře interakce mezi hráči.

Interakční hry, kdy na sebe jednotliví hráči navzájem působí, komunikují, radí si. Reagují na tahy svých protivníků a přizpůsobují své kroky okamžité situaci. Příkladem může být

⁴¹ MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Václav.: *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5. s. 129.

tvorba válečných strategií, simulace bitev. Tvorba interakčních her bývá složitá, ke zpracování výsledků se používá výpočetní technika. Jednodušším příkladem je hra Riskuj!, kdy protivníci musí reagovat na postup soupeře, cílem se získat co nejvíce bodů. Musí si rozmyslet, zda budou riskovat složitější otázkou.

Příklad: Hra Riskuj!

Určeno pro všechny třídy, nenáročné na prostor i techniku. Učitel si vystačí s tabulí. Primárním cílem je velké opakování, hra zabere dost času. Učitel musí připravit otázky, kterým přiřadí bodovou hodnotu. Třída je rozdělena na 3 skupiny,⁴² které si navzájem radí. Po přečtení otázky se mohou skupiny hlásit k odpovědi, lze použít i různá zvuková znamení, aby bylo možné určit, kdo byl první. Variantou je, že se budou skupiny střídat, zvolí si otázky i bodové ohodnocení, dostanou určitý čas na odpověď. Pokud neví nebo odpoví špatně, dostanou šanci ostatní skupiny, které se hlásí po přečtení otázky. O pořadí rozhodne los. Učitel nakreslí na tabuli tabulku s tématy a body. Tématem je starověké Řecko.

Tabulka 1 Hra Riskuj!

Společnost	Boje	Umění	Osobnosti	Mytologie
1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
3 000	3 000	3 000	3 000	3 000
4 000	4 000	4 000	4 000	4 000
5 000	5 000	5 000	5 000	5 000

Součástí hry mohou být i 4 zlaté cihličky, náhodně ukryté, kdy po jejich nalezení soutěžící dostanou body zadarmo. Jednotlivé otázky jsou součástí příloh.

Neinterakční hry, kdy každý hráč hraje sám za sebe, výsledek není závislý na vzájemné spolupráci. Všichni hráči⁴³ řeší stejný problém za stejných podmínek. Příkladem mohou být různé křížovky, přesmyčky, osmisměrky, kvízy, slepé mapy, pexeso atd. Učitel pouze usměrňuje žáky, aby pracovali samostatně, sleduje hru a dohlíží na dodržování pravidel.⁴⁴

⁴² Zase rozložení skupin může být cílené, nebo náhodné.

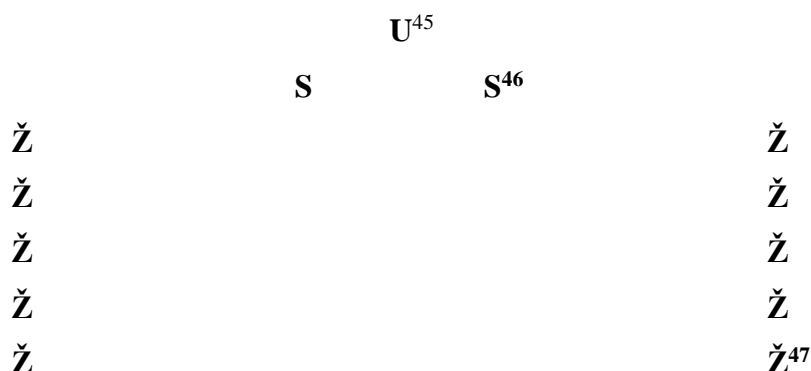
⁴³ Nebo herní týmy.

⁴⁴ KOTRBA, Tomáš; LACINA, Lubor: *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007. ISBN 978-80-87029-12-1. s. 97-98.

Příklad: Otázková hra

Lze ji použít v jakékoliv třídě, není náročná na prostor, délku trvání hry stanoví učitel časovým limitem na odpověď. Vhodná je zejména na opakování učiva hravou formou. Z žáků je možné utvořit týmy nebo vybrat jednotlivé navzájem soupeřící jednotlivce. Učitel si připraví kartičky s otázkami, jejich počet závisí na délce trvání hry a na počtu soupeřících žáků.

Schéma utvoření může vypadat následovně:

Učitel přečte otázky, soutěžící rychle odpovídá, správná odpověď znamená bod, špatná dává prostor pro zodpovězení protihráči. Body se neodečítají. Po správně zodpovězené otázce se žáci vymění, soutěžící se postaví na konec řady. Vyhrává ten tým, který nasbírá nejvíce bodů.

Úskalí pro učitele tkví ve vyrovnaném rozvržení týmů, může využít metodu losu nebo žáky rozdělit podle toho, jak sedí v lavicích⁴⁸. V tomto formátu bude hra trvat delší časový úsek. V případě časového presu jde hru omezit na pouhé dva soutěžící, žáci se mohou sami přihlásit.⁴⁹ Princip je stejný, kdo na položenou otázku nejrychleji správně odpoví, získává bod. Ukázka otázek, které by bylo možné použít, je součástí příloh, množství otázek se musí přizpůsobit dané situaci. Hru je možné využít i ke zkoušení, na konci budou vybraní žáci oznámkováni.

⁴⁵ Učitel.

⁴⁶ soutěžící žáci.

⁴⁷ Žáci, kteří čekají, až na ně dojde řada.

⁴⁸ V tomto případě musí počítat s případnou nevyrovnaností výkonů, nebere ani ohled na sociální vazby ve třídě.

⁴⁹ Učitel si musí poznamenat nebo si zapamatovat vybrané žáky, aby v příštích hrách dal prostor i ostatním.

Křížovka

Opakování husitství pro 7. třídu.

1	jak se jmenoval nejznámější vojevůdce								
2	přijímání podobojí znamenalo Kristovo tělo a								
3	kaple, kde kázal Jan Hus								
4	církevní sněm								
5	místo vyhlášení kompaktát								
6	kde byl zabit Jan Žižka								
7	program husitů								
8	nástupce Žižky, Prokop								

TAJENKA :

.....

Křížovku je možné žákům rozdat nakopírovanou, napsat na tabuli nebo diktovat s tím, že si budou kroužkovat vybraná písmenka.

4 Komplexní výukové metody

Bývají též označovány jako organizační formy výuky. Jedná se o složité metodické celky, které propojují několik základních prvků metod, organizační formy výuky, didaktické prostředky, životní situace. Do této skupiny zahrnujeme individuální i skupinovou výuku, metodu kritického myšlení, otevřeného učení a projektové výchovy.⁵⁰

4.1 Frontální výuka

Jedná se o typ vedení hodiny, kdy centrální roli hraje učitel, který usměrňuje a kontroluje veškeré aktivity žáků. Hodina se orientuje na kognitivní procesy, cílem je osvojení si maxima učiva. Přímá komunikace se žáky se objevuje v omezeném rozsahu. Hlavní slovo má učitel, který promlouvá k žákům, zapisuje na tabuli, demonstruje pokusy. Tento způsob výuky má své příznivce, k žákům se dostane maximální část požadovaného učiva. Odpůrci naopak poukazují na pasivitu žáků, kteří se nenaučí samostatnému uvažování. Hodina má přesně daný postup.

- zahájení (pozdrav, organizační záležitosti),
- opakování minulého učiva (kontrola domácích úkolů, písemka, zkoušení),
- výklad nového učiva (mluví pouze učitel),
- upevnění učiva, kontrola srozumitelnosti,
- zadání domácího úkolu,
- konec hodiny.⁵¹

Frontální výuka má svůj význam i v dnešním školství, neměla by ale převažovat. Naopak by měla být doplňována o různé aktivizační prvky, aby uspokojila zájmy žáků.

4.2 Skupinové vyučování

Ve škole děti nedostávají pouze vědomosti, učí se též začleňovat do kolektivu, schopnosti spolupracovat, vytvářet si sociální vazby. Důležité ale pro učitele je si uvědomit, že pouhé rozdělení do skupin neznamena skupinovou práci. Skupinové vyučování je forma výuky, kdy

⁵⁰ MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Václav.: *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5. s. 131, 132.

⁵¹ MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Václav.: *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5. s. 133-135.

je třída rozdělena do menších celků. Základní interakce mezi učitelem a žákem je přesunuta dovnitř skupiny, mezi žáky samotné.⁵²

Klady výuky:

zvýší se aktivita při učení

do práce se zapojí více žáků

učí se komunikativním dovednostem

zvyšuje se sebevědomí

zvyšuje se samostatnost žáků

učitel se může více věnovat slabší skupině

Nevýhody výuky:

skupina pracuje nerovnoměrně

žáci se nedokáží organizovat práci

skupiny jsou hlučné

neprobere se dost učiva, odbíhání od tématu

mohou vznikat chyby, které se hned neopraví

obtížné na hodnocení, náročná příprava

Učitel si předem musí důkladně promyslet, jak skupinovou práci pojme. Úkolem učitele je motivovat žáky k vzájemné spolupráci, povzbuzovat je, pomůže s rozdělováním do skupin. V případě potřeby poskytne pomoc. Podporuje výměnu názorů ve skupinách. Usměňuje dominantní žáky, aby prostor dostali všichni ve skupině. Vybízí žáky k prezentaci skupinových výsledků. Je dobré pro realizaci vybrat učebnu, kde je možné hýbat se stoly a židlemi.⁵³ Podobným typem je partnerská výuka, kdy jsou žáci uspořádáni ve dvojicích.⁵⁴

4.3 Kritické myšlení

Kritické myšlení je chápáno jako nástroj, který pomáhá žákům dostat se do hloubky učiva, hledat souvislosti, dojít k vlastním závěrům. Jako příklad lze uvést metodu I.N.S.E.R.T., při které žáci individuálně pracují s textem, označují si pasáže, které znají, kterým nerozumí nebo s nimi nesouhlasí. Vše se zapíše do přehledné tabulky, učitel zjistí míru informovanosti žáka s problematikou, ale i jeho vlastní postoje.

Středem kritického myšlení je trojfázový model učení.

1. fáze EVOKACE – účelem je zjistit, kolik toho již žáci vědí, motivovat je k dalšímu zájmu.

⁵² Kasíková, Hana: *Kooperativní učení. Kooperativní škola*. Praha: Portál 1997. ISBN 80-7178-167-3. s. 18-20.

⁵³ Kasíková, Hana: *Kooperativní učení. Kooperativní škola*. Praha: Portál 1997. ISBN 80-7178-167-3. s. 41-47.

⁵⁴ MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. s. 137-151.

2. fáze UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU – posláním je udržet zájem žáka, vést jej, aby sledoval vlastní myšlenkové pochody, aby pátral po dalších informacích, upřesnil si své závěry.
3. fáze REFLEXE – vede k prohloubení učiva.⁵⁵

Důležitou roli ve výuce kritického myšlení mají učitelovy otázky, které určují náročnost na žáky, kultivují jejich myšlení, napomáhají s hodnocením výkonu. U žáků se touto metodou podporuje samostatnost, sebedůvěra, sdílení i naslouchání. Je to přímá návaznost na práci s textem, ale kritické myšlení je komplexnější, učí rozvíjet myšlenkové procesy, vyjadřovat své názory písemně či graficky.

Myšlenková mapa

Jedná se o grafické uspořádání slov, pojmů a souvislostí mezi nimi. Dá se přirovnat k rozvětvenému stromu, kdy kmen tvoří hlavní pojem, nejpodstatnější souvislosti se zaznamenávají nejbližší. Vytváří se mapa plná souvislostí, které budou logicky uspořádané a pro žáky srozumitelné. Uprostřed papíru je napsáno hlavní téma, dobré je zapojit barvy či obrázky, které lze kreslit nebo nalepovat.

Příklad

7. třída, téma: Karel IV.

Úkoly pro učitele: Připravit si svou vlastní mapu na dané téma, umět žákům správně vysvětlit postup práce.

Úkoly pro žáky: Mít připravený velký list papíru, zopakovat učivo.

Na začátku hodiny vysvětlí učitel, co bude cílem vyučování. Pomocí metody brainstormingu žáci uvádí veškeré informace, které si o postavě Karla IV. pamatují. Vše se zapíše na tabuli, aby měli žáci informace na očích. Je dobré roztřídit informace na osobní život, státnické úspěchy, památky z jeho doby. Myšlenkovou mapu si budou žáci vytvářet pro zpřehlednění a ucelení učiva. Konečnou mapu si vlepí do sešitu společně s mapou českých zemí za vlády Karla IV.

⁵⁵ MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Václav.: *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5. s. 161.

Osobní život: rodiče Jan Lucemburský a Eliška Přemyslovna

Manželky Blanka z Valois, Anna Falcká, Anna Svídnická, Eliška Pomořanská

Děti: 12, Václav IV, Zikmund Lucemburský

Státnické úspěchy: 1346 římskoněmecký králem

1347 korunován českým králem

5. 4. 1355 korunovace císařem

Maiestas Carolina 1350–1351

Zlatá bula sicilská 1356

Povýšení pražského biskupství na arcibiskupství 1344

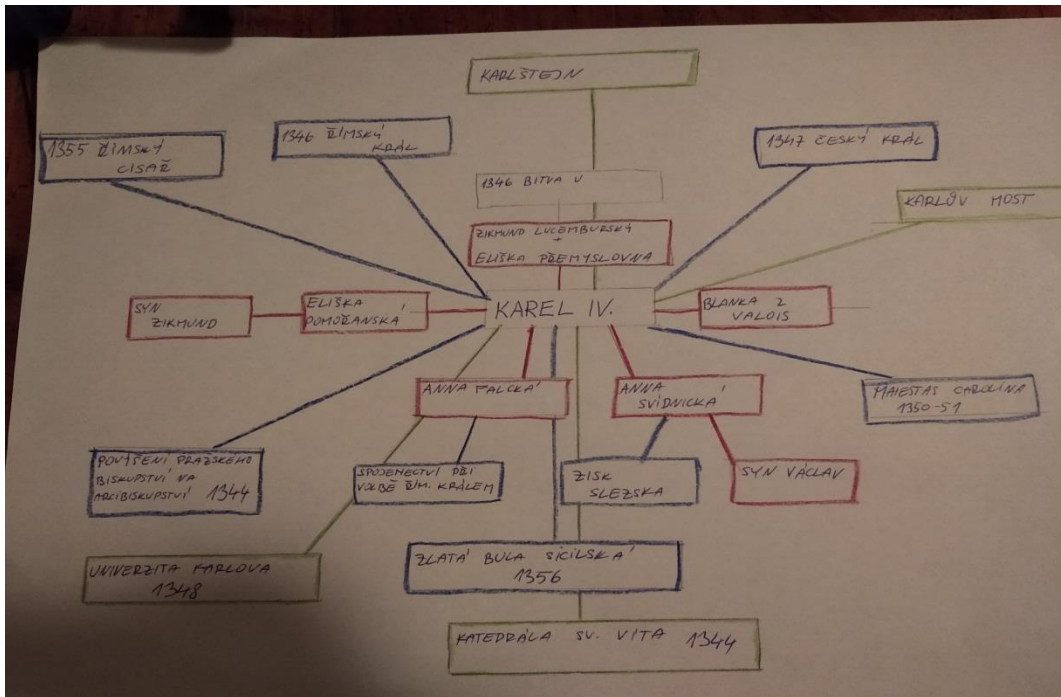
Pamětihodnosti: katedrála sv. Víta 1344

Karlštejn

Nové město pražské

Karlův most

Univerzita Karlova 1348

4.4 Projektová výchova

Projektová výchova částečně navazuje na řešení problémů, kterým se již práce zabývala. Je ale prohloubenější, jde více do hloubky informací, které překračují rámec školní třídy. Jedná se o časově náročnou metodu, kdy žák přebírá zodpovědnost za vypracování projektu. Pokud není projekt správně veden a připraven, dochází k předávání neúplných nebo zavádějících vědomostí, které se následně těžko opravují. Hlavními přednostmi pro žáka je dokončovat svou práci, nebát se chyb, dotýká se skutečných věcí, rozvíjí se jeho sebedůvěra.⁵⁶

Projektová výchova je komplexní praktickou úlohou spojenou se životní realitou, kterou je nutno řešit teoretickou i praktickou činností, která vede k vytvoření adekvátního produktu.⁵⁷

Průběh projektu se dělí na stanovení cíle, vytvoření plánu řešení, realizace a vyhodnocení.

Takovýto projekt může být dle délky trvání dělen i na krátkodobý, střednědobý, dlouhodobý, mimořádně dlouhodobý. Učení v projektech nemusí být omezeno na jeden ročník, může být zapojena celá škola například jako program k významnému výročí. V říjnu loňského roku pořádaly školy pásmo k 100. výročí založení ČSR spojené s výsadbou stromů. Do akce by se daly právě formou projektové výuky zapojit i žáci z různých tříd. Nabízejí se krátké přednesy o významných osobnostech, ukázky z dobové literatury či poezie.

4.5 Učení v životních situacích

Podstatou je přiblížení školy reálnému životu. V běžných školách není tato činnost neznámá, využívá se hlavně formou výletů, exkurzí, praktického vyučování. Žák se dostane z budovy školy a své vědomosti konfrontuje s realitou na exkurzi. Žák reaguje na poměry a podmínky prostředí, které aktivizují jeho vzdělávací procesy. Problémy, které žák řeší, jej vedou k samostatnosti, zodpovědnosti a motivují ho k vyšším výkonům.

Aby metoda splňovala edukační charakter, musí se volit takové životní situace a problémy, které budou přiměřené věku a zkušenostem dítěte a zároveň umožní žákům uplatnit vlastní zájmy a cíle.⁵⁸

⁵⁶ MAZÁČOVÁ, Nataša: *Možnosti a meze projektové výchovy v současné škole*. Metodický portál, 2007. <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/1288/MOZNOSTI-A-MEZE-PROJEKTOVE-VYUKY-V-SOUCASNE-SKOLE.html/>

⁵⁷ MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Václav.: *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5. s. 168.

⁵⁸ V knihovně ve Žďáře nad Sázavou vytváří pro školy vzdělávací cykly, kdy propojují reálný život s literaturou. Např. prevence užívání drog vysvětlená na knize *My děti ze stanice ZOO* od Christiane F.

4.6 Technologie ve výuce

Začlenění techniky do výuky je dobrý způsob, jak zaujmout žáky. Učitel má celou škálu možností, jak pomocí techniky výuku ozvláštnit, důležitou podmínkou je ovšem technická vybavenost školy. Asi na všech základních školách lze nalézt některý technický prvek, ať již je to meotar, televize, počítače, tablety, různé druhy projektorů, interaktivních tabulí nebo odpovědní systém. V neposlední řadě drtivá většina žáků 2. stupně vlastní smartphone.

Televizní výuka představuje specifické využití televizního média ve výchovně-vzdělávacím procesu. Žák zaujímá při sledování televize pasivní roli, musí se vybrat pořad, který jej zaujme, zároveň musí být vyvážený po stránce vědomostní i výchovné.⁵⁹

Meotar je zastaralým projektorem na elektřinu, je těžký a neskladný. Přesto i v dnešní době se dá využít k výuce. Pro hodiny dějepisu se hodí například při tvorbě časové osy. Hlavním principem je psaní na fólie, které se navzájem překrývají. Na první fólii se nakreslí osa s daty vlády Karla IV. Na následujících fóliích budou data a události, které vyučující chce, aby se žáci zapamatovali. Sám si určí barevnou škálu. Ovšem stejného účinku lze dosáhnou počítačovou animací.

Na podobném principu funguje výuka s pomocí *počítače nebo tabletu*, zde je žák aktivním spolupracovníkem, ale učitel musí dát pozor, aby opravdu žák dělal zadaný úkol. Většina škol má k dispozici počítačovou učebnu, kde se mohou žáci učit správnému hledání informací na internetu. Naučí se třídit zdroje, nevyužívat pouze jediný soubor informací, pracovat s knihovnickou databází. Tablety může učitel využít hned několika způsoby, k prezentaci učiva formou nahrávek, videí, animací. Tablety lze propojit s interaktivní tabulí, takže je snadné obsah učiva prezentovat celé třídě. Sofistikovanějším způsobem využití dotykových zařízení je třeba sdílení společné tabule, tím je umožněno vytvářet společné mentální či pojmové mapy, společně komunikovat, hlasovat. S připojením k internetu otevírají tablety bránu k různému vyhledávání a ověřování informací, zobrazování videí a podobně.

Dalším způsobem je využití dotykových technologií formou elektronické učebnice, která mimo samotný výklad učiva nabízí i interakci v podobě aktivních prvků. Je stále více nakladatelství, které mimo papírovou formu učebnic vydávají i její elektronický ekvivalent.

Příklad:

⁵⁹ Zajímavá jsou videa dostupná na kanále youtube.cz Dějiny udatného českého národa, které krátkou hravou formou ukazují historické události. Videa trvají několik minut, jsou animovaná, vtipná, ale zároveň historicky přesná. Učitel může dalším výkladem navázat, popř. více rozvést důležité okamžiky.

8. třída, téma: Vynálezy 19. století.

Žáci přímo v hodině dostanou za úkol vyhledat pomocí počítače či tabletu co nejvíce informací o vynálezci, Thomasi Alva Edisonovi. Jejich úkolem bude zmapovat jeho život a práci z alespoň 3 zdrojů. Navíc najít několik publikací, které se vynálezcem zabývají. Vše sepíší na papír a následně společně s učitelem zkontrolují. Je potřeba stanovit čas na hledání informací a na jejich interpretaci. Úkol je možné zadat jako domácí úkol, formou referátu žák představí např. jednoho vynálezce i s jeho prací. Připraví si prezentaci, kterou následně spolužákům přednese.

Interaktivní tabule je výbornou didaktickou a názornou pomůckou ve výuce. Jedná se o velkou dotykovou obrazovku, na kterou lze psát speciálním perem, ukazovátkem nebo pouze prstem. Dá se na ni kreslit, zobrazovat prezentace, obrázky může učitel upravovat, otáčet, posouvat. Výhodou je množství stran, které se jednoduše přepínají, nemusí se nic mazat a nepráší se jako u klasické tabule. Nedodělaná práce se uloží a může se na ní navázat v následující hodině.

Odpovědní systém neboli hlasovací zařízení je soubor samostatných konzol, které vypadají jako malý ovladač. Má bezdrátové spojení a umožňuje odpovědi ano/ne, výběr z možností formou a, b, c. Pro učitele znamená bezprostřední zpětnou vazbu na probíranou látku, „ke slovu“ se tak dostanou všichni žáci, a to i ti ostýchavější, kteří by se sami o sobě ke slovu nepřihlásili. Hlasovací zařízení je propojeno s počítačem učitele, dostane se tedy hned k výsledkům a může případné nejasnosti v látce hned dovysvětlit. Může i umožnit žákům, aby své spolužáky vyzkoušeli. Pokud je ve třídě žák na daný předmět nadanější, může ho učitel nechat sestavit otázky, kterými zpětnou vazbu provede. Zamezí tím, aby se při čekání na ostatní nudil, a prohloubí tím i jeho zájem o předmět. Je potřeba dbát na vyváženost třídního kolektivu, aby nedocházelo k případným sabotážím formou úmyslně špatných odpovědí. Práci učitele by mělo být vysvětlení žákům, k jakému účelu otázky slouží a jak s nimi bude naloženo.

3D tisk. Technologie 3D tisku jednoznačně dobývá svět, stále více se používá v architektuře, lékařství, stavebnictví, umění, PR i vzdělávání. Šíře uplatnění ve školství je téměř neomezená, lze tisknout a testovat modely, prototypy. Potřebuje-li učitel jednoduchý 3D model v prezentaci výuky, může si ho objednat, ale lhůta dodání může být dlouhá a cena vysoká. S přístupem k 3D tisku má problém vyřešen. Žáci se mohou podílet na modelování výrobku a osvojit si tak základy konstruování. Na trhu jsou již k dostání i 3D tiskárny určené výhradě

pro školy, obsahují specifické prvky, které zaručují bezpečnost i při použití mladšími žáky. Cenová relace je v rozmezí 10 000 Kč – 100 000 Kč.⁶⁰

V dějepise by mohlo být pro žáky zajímavé, moci si osahat a vyzkoušet svatováclavskou korunu.

Vhodně použitá technologie může zlepšit kvalitu i efektivitu výuky. Je potřeba s nimi ale opatrně pracovat, není jejich cílem nahradit osobu učitele. Technologie je nutno vnímat jako prostředek k dosažení daného cíle. Učitel musí předem promyslet, zda vybraná technika je pro účel výuky vhodná, jestli neexistuje vhodnější nástroj.

⁶⁰ KOPECKÝ, Kamil; SZOTKOWSKI, René: *Moderní informační a komunikační technologie ve výuce* (průvodce studiem). Univerzita Palackého v Olomouci. Olomouc 2018. s. 8.

S používáním digitální technologie se pojí několik mýtů:

1. **Jsou neefektivní.** Pokud učitel zařadí technologii vhodným způsobem, může mít na žáky přínosný a motivační efekt. Například může na tabletu zadat rozšiřující cvičení pro nadaného žáka, zatímco se bude věnovat opakování s ostatními. Tím si nadaný žák rozšíří své znalosti, nebude se nudit a nebude vyrušovat.
2. **Na jejich využívání není čas.** Školní vzdělávací programy jsou přeplněné učivem, učitelé často nechtějí technologie začleňovat. O čas mohou přicházet pouze v případě, že musí třídu přemístit do počítačové učebny. V dnešní době je možné používat i mobilní technologie, například tablety. Mnohé třídy mohou být vybavené interaktivními tabulemi.
3. **Technologie jsou určeny jen informatikům.** Tento mýtus souvisí se strachem učitelů, že s danou technologií nebudou umět zacházet a že se před žáky ztrapní. Ale většina dnešní techniky je intuitivní a i přesto, že žáci budou zřejmě zkušenější, bude je moci učitel využít k přípravě, čímž je i zapojí do výuky.
4. **Digitální technologie nic nenaučí, jsou to drahé hračky.** Technologie žáky obklopují, přicházejí s nimi do styku denně, proto je fascinují. Výukové aplikace jsou vytvářeny k nenásilnému učení formou her. Možnost použití techniky může učitel umožnit za dobrou práci, jako formu opakování. Používání informačních technologií pod dohledem dospělého nabízí možnost učit děti používat technologie bezpečně.
5. **Digitální technologie se snadno zničí.** Dnešní technika je určená i pro malé děti, proto je i po fyzické stránce uzpůsobena, aby něco vydržela. Tablety lze i vybavit odolnými obaly.
6. **Příliš vysoká pořizovací cena.** Trh se vzdělávacími technologiemi roste společně s poptávkou a konkurencí, která tlačí ceny dolů. Ceny tabletů postupně klesají, podobná situace nastává i s 3D tiskárnami, které se postupně stávají pro školy cenově dostupnými.⁶¹

Moderní mediální technologie zaujímají v dnešní době stále více místa v procesu vzdělávání. Jejich prostřednictvím může učitel látku zatraktivnit nebo odlehčit. Umět je použít se stává

⁶¹ KOPECKÝ, Kamil; SZOTKOWSKI, René: *Moderní informační a komunikační technologie ve výuce* (průvodce studiem). Univerzita Palackého v Olomouci. Olomouc 2018.

pro moderního učitele nutností.⁶² Zároveň je potřeba brát v potaz, že i doma žáci technologie používají a není v jejich zájmu být nalepení na obrazovkách i ve škole. Jak vyplývá z publikace Manfreda Spitzera *Digitální demence*,⁶³ může být nadměrné užívání telefonů, tabletů, počítačů ke škodě. Velkou nevýhodou informačních technologií je, že omezují klasický psaný projev. Pro žáky základních škol je klasické psaní tužkou důležité pro rozvoj motoriky, pouhé klikání na ikonky je jim ke škodě. Pouhé přehrávání animací a videí žáky ochuzuje o prožitek reálného experimentu. Digitální technologie může žáky motivovat k učení svou formou, ale časem zevšední. Od útlého dětství se žáci i doma setkávají s různými formami technologií, rodiče se dívají do telefonů, sourozenci do tabletu. Škola nemůže být úplně odtržená od technického pokroku, ale učitelé by měli myslet na to, že to oni žáky vzdělávají, a digitální média využívat pouze doplňkově.

⁶² MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Václav.: *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5. s. 181-183.

⁶³ SPITZER, Manfred: *Digitální demence*. Brno, Host, 2014. ISBN 978-80-729-4872-7.

5 Problémy se zaváděním metod

Zavádění aktivizačních metod do školského schématu není vždy snadnou záležitostí. Problémy mohou vzniknout hned na několika frontách, na straně učitele, žáků, nepochopení ze strany vedení školy nebo nedostatečné technické zázemí. Největší zádrhel lze vidět u *samotného učitele*. Aby mohl učitel správně využívat aktivizační metody tak, aby plnily svou funkci, musí se zajímat o novinky. Nebude-li učitel ochoten věnovat svůj volný čas dalšímu vzdělávání a informování se o nových pedagogických metodách, bude brát aktivizační metody jako ztrátu času. Bez zapálení pro obor a pro práci s dětmi se neobejde, protože přípravy do vyučování se stanou náročnější, příprava scénářů, názorných pomůcek, včetně případného přesvědčení kolegů pro spolupráci. Odměnou učiteli bude zájem žáků o předmět, uvidí nadšení, děti se budou na hodinu pečlivěji připravovat a budou se těšit, i jejich výsledky budou lepší. Učitel musí vybrané aktivity vměstnat do 45 minut, musí si naplánovat hodinu do poslední minuty, v případě přetahování času nebyli by žáci znovu ochotni aktivity absolvovat. Přípravám a plánování hodin bude muset učitel věnovat hodně času.

Žáci nemusí vždy přistoupit na nové schéma vyučování, pokud byli zvyklí na klasickou frontální výuku. Pedagogické hry mohou brát jako úlevu ze samotného vyučování, chvíli, kdy se nemusí zapojovat. Nezapojení celého kolektivu může představovat problém, proto je potřeba žákům řádně vysvětlit, k jakému účelu se daná aktivita bude vztahovat a jak bude případně klasifikována, že se jedná o plnohodnotnou součást vyučování, ne o oddechový čas. Ne všichni žáci musí mít daný předmět rádi. Zde přichází na řadu práce učitele, který například v dějepise dokáže najít spojitosti se současnou dobou, ukázat důvod, proč je dobré mít přehled i v dnešní internetové době. Zároveň musí učitel dokázat ukočírovat dominantní žáky, kteří by se chtěli ujmout ústřední role. Platí, že šanci by měli dostat všichni žáci bez rozdílu. Žák může mít obavy vyslovit svůj názor.

Vedení školy by teoreticky nemělo mít námitky se zavedením aktivizačních metod, protože se jedná o zkvalitnění vyučování. Je ale možné, že změny může nabourávat konzervativní přístup školy, kdy vedení nechce měnit zaběhlé standardy. Obavy mohou mít z navýšení nákladů nebo nepochopení ze strany kolegů, kteří mohou ve svých hodinách snahu aktivizujícího pedagoga shazovat, a tím narušovat jeho hodiny, zároveň i tříštit soudržnost celého pedagogického sboru.

Překážky *materiální a technické povahy* jsou minimální. Drtivá většina škol již disponuje interaktivní tabulí, případně počítačovou místností. Téměř u všech aktivizačních metod si učitel vystačí s běžným vybavením třídy, postačí tabule a křídly, papíry, mapy. Důležitý je především nápad pro netradiční představení probírané látky. Pro některé aktivity je potřeba přesun žáků, místnost by proto měla být větší nebo s možností přesunu lavic a židlí.

Časové a organizační překážky mohou mít vliv na proces zavádění aktivizačních metod, obava o nedostatek času v hodinách. Učitel se musí držet tematického plánu. Jednotlivé metody jsou časově náročnější, mohou být hotové během několika desítek minut, simulační hry mohou naopak zabrat i několik dní. Důležitá je podrobná příprava, při jednotlivých metodách dbát na časový plán.

Většina výše nastíněných problémů se dá překonat, stačí, když se učitel nevzdá. Výsledky jeho práce a nadšení žáků budou mluvit v jeho prospěch. Možná se mu tím i podaří přesvědčit ostatní kolegy ke stejnému aktivnímu přístupu k žákům i výuce.⁶⁴

Tabulka 2 Aktivizační a běžné výukové metody

Aktivizační výukové metody	Běžné výukové metody
Zaměřují se na žáka.	Zaměřují se na předmět, hotová fakta.
Vytvářejí situaci, kdy si žák osvojuje učivo vlastní aktivitou.	Hlavní postavou je učitel, žák se musí přizpůsobit.
Zvyšují čas aktivního učení žáka.	Snižují aktivní čas učení žáka.
Žák se na učení aktivně podílí.	Žák přijímá informace pasivně.

⁶⁴ KOTRBA, Tomáš; LACINA, Lubor: *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007. ISBN 978-80-87029-12-1. s. 38.

6 Spolupráce s kolegy učiteli

Učitelská profese je týmová, kolegiální. Učitelé spolupracují, vyměňují si zkušenosti, dávají si zpětnou vazbu. Společně pracují na vedení a rozvoji školy, alespoň by to tak mělo být. Dobré vztahy na pracovišti přispívají k psychické i fyzické pohodě jedince, který následně odvádí lepší práci. Mezi hlavní překážky spolupráce patří hlavně přílišný důraz na byrokratická pravidla, malé zapojení učitelů do rozhodování nebo překážky v komunikaci mezi učitelem a vedením školy. K posílení kolektivu může pomoci i maličkost, například na základní škole v Herálci pořádají učitelé jednou týdně společnou „snídani“ ve sborovně o velké přestávce (mimo dozor na chodbě). Střídají se, kdo občerstvení připraví. Společně se sejdou, pohovoří. Tráví společně čas i mimo obvyklé pracovní záležitosti.

Aktivizační metody jsou náročné na přípravu, proto nemusí být všichni učitelé pro ně nadšeni a nemusí chtít spolupracovat. Pokud je pedagogický sbor soudržný, nebude jistě problém se domluvit. Učitel nemusí nutit ostatní, aby pracovali stejným způsobem, stačí, když budou spolu komunikovat a nebudou se navzájem před žáky zesměšňovat.

Hodina dějepisu je natolik univerzální, že ji jde propojit s dalšími předměty. První volbou je český jazyk a literatura. Staré řecké báje a pověsti naváží na výuku starověkého Řecka, Staré pověsti české zase na počátky vlády Přemyslovců, Egypt'an Sinuhet na starověký Egypt. Z novějších dějin třeba Erich Maria Remarque a 2. světová válka, Deník Anny Frankové a holocaust atd. Pokud se učitelé vzájemně domluví na spolupráci, bude dějepisář vědět, které knihy nebo úryvky žáci četli, a tomu potom přizpůsobí i výklad. Doplní výuku o ukázky z děl, připomene zápletku, ukáže souvislosti mezi literárními a reálnými postavami. Dalším předmětem, kde se dá poukázat na propojení je zeměpis, klasická práce s mapou, ukázka hranic, které nebyly stálé a měnily se. Umět vyhledat na mapě města spojená s důležitou bitvou.

V průběhu praxe autorka práce viděla krásné spojení dějepisu s výtvarnou výchovou. Žáci probírali starověký Egypt, v hodině výtvarné výchovy poté překreslovali hieroglyfy, zábavnou formou si vyzkoušeli jiný druh písma, nakonec si nakreslili obrázek kočky, která byla znázorněna na egyptské keramice. V průběhu hodin o starověkém Řecku kreslili medúzu, kentaury, jednotlivé bohy. Výtvarná výchova je vhodná k vyzkoušení různých způsobů písma podle paleografické čítanky. Četná umělecká díla též mohou sloužit jako názorná ukázka dobového znázorňování historických událostí, kultů osobností, ukázka módy a životního stylu. Podobným způsobem lze využít i hudební výchovy, kdy si písně spjaté

s historií mohou v hodině zazpívat, poslechnout. Jako příklad lze uvést píseň Ktož sú boží bojovníci.

Hodiny dějepisu lze zatraktivnit i exkurzemi do muzeí, zámků, hradů, katakomb. Samotná cesta by byla pojata nejen z hlediska dějepisu, ale i zeměpisu či přírodopisu. Žáci by si mohli zakreslovat cestu do mapy, psát poznámky o botanických zvláštnostech, historických zajímavostech. Takováto exkurze by nebyla možná bez vzájemné spolupráce učitelů.

Bude-li učitelský kolektiv přátelský a schopný spolupráce, dokážou společně ukázat žákům, že žádný předmět není osamocený, ale vše je vzájemně provázané.

Závěr

*Vyučuje-li učitel, jen aby si zajistil obživu, nudí se jeho žáci, jsou unaveni a skomírají s ním.*⁶⁵

Tento citát vystihuje snahu současných učitelů, kteří se snaží výuku co nejvíce zatraktivnit. Učitelská profese je důležitá nejen z hlediska předávání informací, ale zároveň formuje dětský pohled na svět. Čas strávený ve škole mohou protrpět, nudit se a neodnést si tak téměř žádné vědomosti. Nebo dokáže učitel téměř nemožné, kromě znalostí naučí žáky nadšení a zápalu pro věc, ukáže jim, že i povinná školní docházka může být zábavná a přínosná zároveň. A právě to je cílem aktivizačních metod, nesnaží se za každou cenu dostat do dětí nudná fakta a data. Pomocí různých her, videí, ukázek zapojuje samotné žáky do procesu učení. Najednou se sami mohou podílet na výuce, zapojit se formou referátu, vytvořením tajenky nebo pouze vyřčením svého vlastního názoru na problematiku. Žáci se naučí, že každý názor by se měl brát v potaz, přestanou se bát vyjadřovat. Aktivizačních metod je velké množství, záleží na každém učiteli, které z nich využije, které mu budou vyhovovat a hlavně které se budou hodit dané pedagogické situaci. Práci si do jisté míry zkomplikuje, bude muset věnovat mnohem více času přípravě a promýšlení scénářů. Bude se muset připravit na různé reakce žáků, kteří nemusí nový koncept správně pochopit, pak by se metoda minula účinkem. Pokud vytrvá a nevzdá se hned na počátku, odměnou mu budou vděční žáci. V průběhu praxe jsem měla možnost vyzkoušet si, jak se chystají přípravy na hodinu. Člověk nad nimi stráví spoustu času, zavedením aktivizačních metod se sice doba přípravy prodlouží, ale dané materiály již učitelé zůstanou. Může si vytvořit kartotéku, kam si přípravy uschová, aby je mohl v následujících ročnících opět (s potřebnými úpravami) použít.

V průběhu svého života jsem potkala učitele lepší i horší. Učitelku českého jazyka před důchodem, která dovedla o literatuře mluvit tak zaujatě, že i zatvrzelí „nečtenáři“ poslouchali. Učitelku matematiky, která do třídy dorazila s hrnkem kávy, nadiktovala příklad a následně třídu shazovala, že by to jistě primáni zvládli spočítat lépe, ale nikdy pořádně nic nevysvětlila. Každý předmět jistě vyžaduje jiný přístup, přesto znužený učitel nikdy nedokáže zaujmout a žáci jej brzy přestanou poslouchat a zároveň i respektovat. Měla jsem to štěstí, že pedagogickou praxi jsem vykonávala u Mgr. Petry Slámové, která do svých hodin pravidelně začleňovala aktivizační metody. Žáky v hodinách zapojovala, ptala se na názory, nikoho neshazovala, i když odpověděl špatně. Z reakcí žáků ve třídách se dalo odvodit, že jsou na tyto metody zvyklí a vždy vítali možnost zahrát si otázkovou hru, z opakování učiva

⁶⁵ Konstantin Sergejevič Stanislavskij ruský a sovětský herec a divadelní režisér 1863–1938.

formou hry Riskuj! nadsakovala radostí celá 6. třída. Při krátkých opakovacích písmečkách bylo patrné, že si i dost učiva pamatují. Odměnou za její práci není pouze plat, ale pohled na žáky, kteří se na hodinu těší, spolupracují v průběhu výuky, učivo si pamatují. Taková hodina baví nejen žáky, ale i samotného učitele.

Nešvar znuděných učitelů se netýká pouze základního a středního školství, i na univerzitě se najdou pedagogové, kteří svoji látku pouze odvypráví. Napříč celému školství je, dle mého názoru, nejdůležitější zavádět aktivizační metody práce na základních školách, kde žáci teprve objevují, které oblasti vědění budou, či nebudou v budoucnu zajímat. Pokud je zadusíme nudnými fakty hned na začátku, je obtížné nastolit změnu.

Co říci závěrem? Učitelé nebuďme líní, s trochou práce navíc bude výuka více bavit nejen žáky, ale i nás. Nedejme se odradit nepřejícnými kolegy a dokažme všem, že se dá učit i jinak a lépe.

Seznam použité literatury

BAIER, Peter a kol.: *Hybatelé dějin. Encyklopedie světových osobností od prehistorie po současnost*. Mnichov, 2005. Trans. Dimiter Tomáš, Kolářová Jitka. ISBN 978-80-204-1673-5.

ČERVENKOVÁ, Iva: *Výukové metody a organizace vyučování*. Ostrava 2013. ISBN 978-80-7464-238-8.

HAVLŮJOVÁ, Hana; NEJBERT, Jaroslav: *Paměť a projektové vyučování v dějepise*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87912-12-6.

KASÍKOVÁ, Hana: *Kooperativní učení. Kooperativní škola*. Praha: Portál 1997. ISBN 80-7178-167-3.

KOTRBA, Tomáš; LACINA, Lubor: *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007. ISBN 978-80-87029-12-1.

Královská trilogie.

MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Václav.: *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

NOVÁKOVÁ, Jiřina: *Aktivizující metody výuky*. Praha, 2014. ISBN 978-80-7290-649-9.

PETTY, Geoffrey: *Moderní vyučování*, přeložil Štěpán KOVAŘÍK, Praha 2008. ISBN 978-80-7367-427-4.

SITNÁ, Dagmar: *Metody aktivního vyučování: Spolupráce žáků ve skupinách*. Praha 2009. ISBN 978-80-7367-246-1.

SPITZER, Manfred: *Digitální demence*. Brno, Host, 2014. ISBN 978-80-729-4872-7.

VANIČEK, Vratislav; ČORNEJ, Petr; ČORNEJPVÁ, Ivana; RADA, Ivan: *Dějiny zemí koruny české I*. Praha 1992. ISBN 80-85192-28-4.

Internetové odkazy

MAZÁČOVÁ, Nataša: *Možnosti a meze projektové výchovy v současné škole*. Metodický portál, 2007. <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/1288/MOZNOSTI-A-MEZE-PROJEKTOVE-VYUKY-V-SOUCASNE-SKOLE.html/>

ZORMANOVÁ, Lucie: Výukové metody aktivizující. Metodický portál RVP. 2012.
<https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/15017/VYUKOVE-METODY-AKTIVIZUJICI.html/>

Učebnice, skripta

KOPECKÝ, Kamil; SZOTKOWSKI, René: *Moderní informační a komunikační technologie ve výuce* (průvodce studiem). Univerzita Palackého v Olomouci. Olomouc, 2018.

LENDEROVÁ, Milena; MACKOVÁ, Marie; BEZECNÝ, Zdeněk; JIRÁNEK, Tomáš: *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století*. Pardubice, 2005. ISBN 80-7194-756-3.

VÁLKOVÁ, Veronika: *Dějepis pro základní školy 6–9*. Praha, 2006. ISBN 978-80-7235-577-8.

Seznam tabulek a obrázků

Seznam tabulek

Tabulka 1 Hra Riskuj!.....	29
Tabulka 2 Aktivizační a běžné výukové metody	43

Seznam obrázků

Obrázek 1 Křivka pozornosti.....	9
Obrázek 2 Black box.....	25

Přílohy

Příloha 1

1. Celý text

Alexander se narodil zřejmě roku 356 př. n. l. jako syn makedonského krále Filipa II. a jeho ženy Olympie. Mezi jeho předky měli patřit Homérovi hrdinové, Herákles z otcovy strany a Achilleus z matčiny strany. Vychováván byl řeckými učiteli, mimo jiné i Aristotelem. Po smrti krále se roku 336 př. n. l. dostává na trůn, prohlásil se za vrchního velitele korintského spolku. Proti Alexandrovi se postavily pouze Théby, které byly nakonec srovnány se zemí. Následovalo válečné tažení do Malé Asie roku 334. Vojsko bylo početné, ale vlastní síla spočívala v připravenosti a bojové taktice. Postavil si jim Dareios III., ale Alexandr ho zahnal na útek. Na oslavu vítězství rozetnul bájný Gordický uzel. Převzal moc v Malé Asii, pokračoval do Egypta, kde roku 331 založil dnešní Alexandrii, a nakonec do centra Perské říše – severní Mezopotámie. V bitvě u Gaugamél porazil Dareia III. A obsadil Babylon. I přes špatné geografické znalosti vytáhl Alexandr do Indie v době letních monzunových dešťů, zpáteční cesta vedla přes Gedroisskou poušť. Alexandr Veliký umírá 13. června 323 př. n. l.

2. List pro projekt Děťství tehdy a teď.

1. Celé jméno a příjmení (i rodné), datum narození

.....

2. Vyrůstal/a v domě, bytě, statku, jiné

.....

3. Počet sourozenců

.....

4. Zaměstnání rodičů

.....

5. Co první si vybaví při vzpomínce na dětství
.....
6. Kolik měl/a přátel
.....
7. Jaké hry hrál/a, která byla nejoblíbenější
.....
8. Jaké hračky měl/a, která byla nejoblíbenější
.....
9. Jaké měl/a povinnosti
.....
10. Jak nejradyji trávil/a prázdniny
.....
11. Konkrétní zážitek, příhoda popř. vtipná situace, kterou si ze svého dětství vybaví
.....

3. Otázky ke hře Riskuj!, téma starověké Řecko.

Společnost	1 000 Název pro athénské mince?
	2 000 Spartánská výchova, co znamenala?
	3 000 Kdo byli Archónti?
	4 000 zlatá cihlička
	<u>5 000 Jaké měly dopady peloponéské války na athénskou společnost?</u>
Boje	1 000 Největším vojenským protivníkem řeckých států v klasickém období byla?
	2 000 zlatá cihlička
	3 000 Roku 490 př. n. l. proběhla bitva u...?

	4 000 Kdo byli soupeři v tzv. peloponéské válce?
	<u>5 000 Jmenuj tři vojevůdce řecko-perských válek.</u>
Umění	1 000 Homérovo dílo se jmenovalo?
	2 000 Uveďte alespoň jednu řeckou památku, kterou můžeme vidět ještě dnes.
	3 000 zlatá cihlička
	4 000 Jaké tři druhy sloupů rozlišujeme?
	<u>5 000 Co jsou karyatidy?</u>
Osobnosti	1 000 Makedonský král, vojevůdce se jmenoval?
	2 000 Politik, který rozdělil Athéňany do čtyř majetkových skupin, byl?
	3 000 Za otce dějepisu je označován?
	4 000 Spartský král poražený v bitvě u Thermopyl byl?
	<u>5 000 zlatá cihlička</u>
Mytologie	1 000 Nejvyšší Bůh byl?
	2 000 Kdo byl Minotaurus?
	3 000 Co znamená jablko sváru, mytologie a význam pro současnost?
	4 000 Kde sídlili řečtí bohové?
	<u>5 000 Více božství znamená, že náboženství je....?</u>

4. Ukázka otázek pro neinterakční didaktickou hru, téma: Počátky Přemyslovců.

1. Jak se jmenovaly Krokovy dcery?
2. Kdo je dle pověsti považován za zakladatele rodu?
3. Jakou schopnost měla kněžna Libuše?
4. Kdo je autorem Kroniky české?
5. Kdo byly Vlasta a Šárka?
6. Kdo byl prvním historicky doloženým Přemyslovcem, kdo byla jeho žena?
7. Jak zemřela svatá Ludmila?

8. Kdo byli synové knížete Bořivoje?
9. Co se stalo 28. 9. 935 v dnešní Staré Boleslavi?
10. První české mince byly?
11. Kde byl v Čechách založen první klášter a kým?
12. Kdy bylo založeno pražské biskupství?
13. Kdo byli první dva biskupové?
14. Který rod byl největším konkurentem Přemyslovců a jak dopadl?
15. Jaká je pověst o Oldřichovi a Boženě?
16. Pověst o Břetislavovi a Jitce?
17. Hnězdenské dekry?
18. Co znamenal stařešinský řád?
19. Co bylo důvodem cesty Břetislava do Polska?
20. Jaké náboženství čeští knížata vyznávala?

5. Mapa českých zemí za Karla IV.

